

SOCIETATEA DE MÂINE

Pescari

N. Brana

CUPRINSUL:

Probleme sociale: Un mare sociolog:

C. Dumitrescu-Iași Ion Clopoșel
Caracterul politicii sociale pentru țără-
nime N. Ghiulea
Parastasul gândului pentru Șt. Zeletin Petre Pandrea
Opinia publică (urmare și sfârșit) Const. Sudejeanu
Din problemele filosofiei științelor Teofil Vescan
Sociologie rurală: Țăranul român
(continuare și sfârșit) I. V. Tarfia

Figuri reprezentative: Gh. Bogdan

Duică Ion Clopoșel
Emil Gârleanu Ion Tomuța
Alexandru Mavrodî Ion Clopoșel

Probleme economice: Problema baxi- nului dunărean (stările din Ungaria. Concluziuni)

Virgil Birou
Horia Trandafir

Actualități: Estetică

Sate, orașe, regiuni: Simple însemnări:

Bucegi, Bușteni, Obidiți Ion Th. Ilie

Discuții și recenzii: Roman Cioro-

gariu: Amintiri gazetărești.— C. An-
toniade; Machiavelli.— Eugen Relgis:
Prietenii lui Miron.— Ioan Petro-
vici; Rotocoale de lumină.— Keiser-
ling; Revoluția mondială Ion Clopoșel

Pagini literare: Idealuri și realități în literatura bulgară până la 1877.

Intors în sat Vasile Christu
Simfonie finală, Amintirile Ion Th. Ilie
Vânătoare Petre Pascu
Epigrame Ștefan Baciu
Car cu aur, Peisaj moșesc C. Miu-Lerca
V. Copilu-Cheatră

Cronici culturale și artistice: Mono-

grafia socială a munților Apuseni.—
Fényes Samu contra Bethlen.— Sora
lui Gh. Coșbuc.— Cehoslovacia începe
să ne cunoască Corneliu Albu

Fapte, idei, observațiuni: Masaryk

democratul. — Cine va fi succesorul
lui Gh. Bogdan Duică? — Schimbări
în politica externă. — În favoarea
socialdemocrației. — Declarațiile aba-
telui Hlinka. — Problema filosofică
a democrației. — Biblioteca xaris-
tică. — Donațiunea d-lui dr. Eugen
Nicoară. — Ungaria-fara proprietăți
feudale. — Planurile ascunse polo-
nexe. — Vioța și opera lui C. Du-
mitrescu-Iași. — Dihania apocalip-
tică. — Recolta abondentă a frue-
telor. — G. Balș. — Școala normală
«Andrei Șaguna» Redacția
Coperta: Pescarii N. Brana

Director: ION CLOPOȘEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

București 2, Parcul Domeniilor
strada aviator Muntenescu 48

TELEFON 3-91 92

APARE LUNAR

UN EXEMPLAR: 30 LEI

ANUL XI

București, Iulie—Octombrie 1934

Nrele 7—10

NUMĂR DE VACANȚĂ

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L

Societăți culturale, școli . . 1000 L

Liber-profesioniști 600 L

Funcț., studenți, muncitori . 500 L

În streinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

Numai cu **10 (ZECE) LEI**

puteți admira în **PARCUL CAROL**
cea mai monumentală expoziție realizată până azi în țară la noi
EXPOZIȚIA-TARG

a industriei românești pune la îndemâna oricui posibilitatea de a cunoaște
realizările industriei naționale între 15 Septembrie—20 Octombrie 1934

50% reducere C. F. R.

Marl reducerii la Hoteluri .-. Restaurante .-. Teatre .-. Cinematografe .-. etc.

Fondată 1823 Distincțiunea cea mai înaltă: Diplomă de onoare: BARCELONA 1929

CAPITAL SOCIAL LEI 192.000.000

Fabricile de postav și țesături de modă din Brașov

Wilhelm Scherg & Cie s. a.

recomandă cu prețuri moderate produsele lor apreciate de:

stofe de modă pentru domni și doamne

în privința execuției lor excelente, de primă clasă, nu rămân în nici un fel în urma celor mai bune produse streine

Depozite proprii de desfacere:

BRAȘOV: Piața Libertății — CLUJ: Piața Unirii — GALAȚI: Str. Domnească, 1 — TIMIȘOARA: Str. Alba Iulia

„SOCIETATEA DE MÂINE“

Dela administrația revistei „Societatea de mâine“
se pot comanda următoarele volume:

Vă rugăm să binevoiți a ne trimite următoarele cărți
din editura dv.:

1. anul 1924 («Soc. de mâine») legat în piele și pânză . . .	2500
2. » 1925 » » » . . .	2500
3. » 1926 » » » . . .	2500
4. » 1927 » » » . . .	2500
5. » 1928 » » » . . .	2500
6. » 1929 » » » . . .	2500
7. » 1930 » » » . . .	2500
8. » 1931 » » » . . .	2500
9. » 1932 » » » . . .	2500
10. » 1933 » » » . . .	2500
11. Lucian Blaga: <i>Daimonion</i> (studiu filosofic) . . .	80
12. A. Cotruș: <i>Măine</i> (versuri sociale) . . .	60
13. Ion Clopoțel: <i>Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România</i> . . .	100
14. N. Dașevici: <i>Problema păcii și arbitrajul obligator</i> . .	20
15. Onisifor Ghibu: <i>Cea dintâi statistică a învățământului din întreaga Românie</i> . . .	30
16. Petru Suci: <i>Proporția Ardealului și studiul realităților social-economice</i> . . .	20
17. Petru Suci: <i>Probleme ardeleni (reforma agrară, problema orașelor, clasele sociale)</i> . . .	20
18. Dr. Dominic Stanea: <i>O anchetă sanitară la un liceu</i> . .	20
19. Ion Clopoțel: <i>Sociografie românească (anchete pe teren în patru plăși)</i> . . .	100
20. Ion Clopoțel: <i>Direcția realismului social-economic</i> . .	40
21. Ion Clopoțel: <i>Două săptămâni în Cehoslovacia</i> . . .	50
22. Ion Clopoțel: <i>În jurul Creditului agricol</i> . . .	30
23. O. Boitoș: <i>Activitatea lui I. Slavici la «Tribuna» din Sibiu</i>	60
24. Sabin Opreanu: <i>Terra Siculorum</i> . . .	80
25. Ion Clopoțel: <i>Socialdemocrația și problemele României Contemporane</i> . . .	80
26. Dr. Petre Barbu: <i>Porecle logojenești</i> . . .	25
27. Ion Clopoțel: <i>Un program de culturalizare a satelor</i> . .	50
28. Ion Clopoțel: <i>Marele proces de presă al «Memorandului»</i>	30

**SINDICATUL PRESEI ROMÂNE
DIN ARDEAL ȘI BANAT**

A apărut până acum în editura Sindicatului următoarele lucrări conținând studii prețioase asupra trecutului presei române din teritoriile ardeleni și bănățene, portrete de gazetari, evenimente și informațiuni referitoare la gazetele și gazetarii dinainte și de după Unire:

Almanach I	Lei 30
Almanach II	» 30
Ion Clopoțel: <i>Gazete și gazetari până la Unire, Vasile Goldiș</i> . .	» 25
Ion Mateiu: <i>Ion Al. Lapedatu</i> . .	» 25
Roman Ciorogariu: <i>Speranța, Lumina, Biserica și școala, Tribuna</i>	» 40

Volumele acestea apărute în «Biblioteca ziaristică» întemeiată de Sindicat, se pot comanda din:

Cluj, Calea Victoriei 23 (Casa Sindicatului
Presei Române din Ardeal și Banat)

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SOCIALĂ CULTURALĂ

Un mare sociolog: C. Dimitrescu-Iași

Apariția volumului omagial al celui dintâiu filosof-sociolog român de mare reputație: *C. Dimitrescu-Iași*, însemnează în afară de orice îndoială un moment cultural important, pe care e necesar să-l subliniem cu toate rațiunile lui inerente.

Înainte de toate știm astăzi în mod precis, că C. Dimitrescu-Iași a creat cursul de sociologie la universitatea românească.

Într-o vreme, în care știința sociologică era considerată ca o știință subversivă, deci incomodă și inoportună pentru guverne, personalitatea curagioasă și fermecătoare a lui C. Dimitrescu-Iași a reușit să înfrângă rezistențele și să facă o realitate din catedra faimoasă.

Cursului de sociologie i se poate atribui o însemnătate atât de hotărâtoare? Evident că da. Aceasta se explică prin însuș caracterul sui generis al științei sociologice. Spre deosebire de oricare altă știință, sociologia își ia ca obiect societatea în acțiune, societatea în care se produc fenomenele de opinie publică, se încheagă mentalitățile, se instituționalizează anume tipuri definite de stări, societatea în care germinează apoi fermentii de disoluție și de reformare a fizionomiei.

Materialul care constituie elementele de judecată pentru sociolog e smuls acestei frământări necontenite. S'a spus, că sociologia se poate împărți în statică și dinamică, însă mai mult ipotetic e de presupus că ar exista o clipă de fixitate absolută în veșnica primenire (chiar dacă ea nu e perceptibilă) a vieții de grup. Sociologia diseacă actualitatea și vrea să desprindă din ea anume «legi» de evoluție pentruca să propună apoi cu maximul de certitudine o reglementare, pe temeiuri mai largi și mai juste, a raporturilor dintre oameni. Ea este prin excelență o știință a acestor raporturi, cari sunt într-o neostoită mișcare.

Vrând-nevrând, prin observație directă sociologul se documentează asupra condițiunilor de existență a omului și demască întregul cortegiu de inichități sociale ale vremii.

Cu autoritatea sa științifică sociologul e chemat să rostiască un cuvânt apăsător împotriva netrebniciei

așezări sociale, care împarte societatea în clase favorizate și în clase urgisite.

Natura studiului pe teren al realităților constrânge pe sociolog să iasă din neutralitatea tihnită a contemplației «obiective» și să se transforme în combatant viguros al îndreptărilor. Sociologul va fi un luptător împotriva injustiției sociale.

Sociologia este astfel o veritabilă știință a politicii, punându-ți la îndemână o vastă experiență de îndrumare a statului și a societății. Ea este descoperitoarea legilor cari prezidează conviețuirea în grup și a artelor de conducere potrivită a statului, deci știința progresului.

Sociologia se situează la polul opus al biologiei. Până când în biologie mediul transformă organismul, în sociologie omul transformă mediul. Sociologia îmbrățișează elementele acțiunii, fenomenele de manifestări colective atât de profund deosebite de suma mecanică a voințelor individuale.

Îndeosebi omul de condeiu, pus în mijlocul agitațiunilor cotidiene, este continuu intrigat să cunoască posibilitățile progresului, și deci cel dintâiu interesat să se documenteze la luminile științei sociologice.

C. Dimitrescu-Iași a pus la îndemâna omului politic și gazetarului o mare bogăție de documentație sociologică, pe care să o poată consulta cu un maxim de folos.

C. Dimitrescu-Iași a fost o personalitate de mândră independență morală, un spirit liber și înflăcărat, care-și refuza atitudinea pasiv-oportunistă și milita pe față în favoarea doctrinei salvatoare pentru clasele oropsite. Era imbibat de cultură marxistă; concepția sa socialistă se tradează neîntrerupt în desfășurarea întregii sale opere. Terminologia este luată din vocabularul marxist pe care-l întrebuințează în deplinătatea purității noțiunilor. Era din garda acelor iluștri intelectuali cari-și dedeau seama de contribuțiunea marxistă la prosperitatea poporului român. Cu toată politica militează în cadrul partidului liberal, ca atâția generoși ai timpului, totuși C. Dimitrescu-Iași nu se îndepărtează nici la bătrânețe de ideologia socia-

listă care i-a nimbato strălucita sa carieră până în preajma războiului mondial.

Asupra întrebării firești care ți se naște: cum se explică pe deoparte intransigența apărută cu orice risc, iar pe de altă parte acceptarea de a fi încadrat într'un partid burghez ca cel liberal, a încercat să facă ample expuneri d. I. C. Atanasiu în lucrarea de merit: «Mișcarea socialistă». Atât de promițătoarea mișcare socialistă a fost slăbită prin două metode: una a stărpirii prin violență, iar alta a pompării prin atracția către liberalismul ce deșteptase speranțe puternice. Antinomia, lupta celor două suflete în viața lui C. Dimitrescu-Iași și a multor intelectuali, reclamă încă cercetări. Privarea mișcării de către intelectuali înzestrați, în mod fatal înseamnă o pierdere adânc simțită.

Cum toate s'au schimbat și cât de mult s'au rărit rândurile intelectualilor români cari militau până mai eri în mănunchiu atât de impresionant pentru un marxism înviorător în România!

Pentru înprospătarea mediului în care activa C. Dimitrescu-Iași, avem în volumul omagial niște prețioase lămuriri date de d. C. Rădulescu Motru, care vorbind despre sociologie precizează: «noua știință era menită să servească idealul democrației», «sociologia era pentru el știința revoluționară care avea să netezească drumul spre solidaritatea omenescă», «socialul este una și aceeași ordine altruistă: ordinea menită să aducă dreptate în raporturile cu oamenii»; «această indentificare a idealului unei științe sociologie cu idealul democrației era aproape generală în vremea lui C. Dimitrescu-Iași, ea se găsește la origina mișcării socialiste».

C. Dimitrescu-Iași s'a comportat ca un hotărât filosof al democrației și al marxismului, luând apărarea categorică a exploataților și înfierând urgia deslănțuită de către cei tari.

Marea sa influență asupra contemporanilor a exercitat-o prin cursurile celebre dela universitate — extrem de frecventate; C. Dimitrescu-Iași și Titu Maiorescu erau răsfățații timpului, pentru că puternicul și neegalatul lor talent oratoric atrăgea un public numeros. În sălile suprapopulate își expunea concepțiile progresiste și stimula la «crearea puterilor vii de judecată» ale tineretului.

Metoda sa de predare era cea euristică: pleca dela date cunoscute pentru a ajunge la forme complexe de abstracțiuni. El s'a risipit în sala de cursuri, în conferințe, în cozerii, în articolele «Revistei Pedagogice» eucerind cercuri largi prin vorba vie și caldă, prin verva spirituală, prin farmecul dialecticeii, prin înfierarea relelor sociale. C. Dimitrescu-Iași rămâne pentru totdeauna modelul covârșitoarei înrăuriri pe care o poate stârni un profesor de sociologie ferm în deciziunea de a trage consecințele

științii sale, înarmat cu talent fecund, devotat și harnic în dăruirea sa spirituală.

Poatecă tocmai fiindcă s'a împrăștiat într'o activitate diversă, opera sa tipărită este foarte redusă în proporție cu pregătirea și înzestrarea sa naturală. Volumul cuprinde aproape tot ceea ce a scris. De această imputare n'a scăpat nici Maiorescu. Trebuie să luăm însă în considerare, că multiplele nevoi sociale și politice ale acelor ani constrâneau pe mulți intelectuali să se macine în fragmente, în lucrări de intermitențe cari nu îngăduiau concentrări mai fructuoase de gândire. Mai era apoi o exagerată stimă a tiparului. Se prețuia mai mult calitatea decât cantitatea. Splendid cult al formei perfecte și al cugetării impecabile!

C. Dimitrescu-Iași, ajunge profesor universitar de estetică, filosofie, logică și psihologie în Iași în 1879 la vârsta de 39 ani, după ce fusese profesor de liceu în Bârlad și făcuse apoi studii temeinice în streinătate, îndeosebi în Germania. În 1882 e inspector general al învățământului, în 1883 e și director al școlii normale superioare din Iași, iar în 1884 deputat de Iași. În 1885 e transferat la catedra de filosofie, etică și estetică a universității din București, pe care o păstrează până la 1919 (moare în 1922 în Turnu-Severin). Dela 1898 încoace este ales în trei rânduri rector al universității — ceea ce era un lucru neobișnuit. Toți miniștrii instrucțiunii publice i-au luat colaborarea: Tache Ionescu, Poni, Mârzescu, Spiru Haret; acesta din urmă a legiferat pe temeiul proiectului de lege întocmit de Dimitrescu-Iași. Cuvântările sale din parlament în favoarea legii din 1898 sunt pline de conținut și mult gustate. El se declară pentru libertatea de specializare a activității profesorului de filosofie în decursul întregii cariere, pentru spontaneitatea gândirii și dezvoltarea personalității. Cu privire la educațiune — el cerea ca ea să fie realistă, păstrându-se un contact inițial cu viața. Discursurile sale erau o adevărată «desfătare intelectuală».

Studiile sale mai importante sunt: *Două morale, Recensentul, Maragna, Spiritul democratic în literatură și artă și Nevoia de ideal*. Ele dumiresc pe deplin asupra sensului profund democratic în care acest filosof-sociolog a activat o viață întreagă ca profesor, orator, publicist și om politic. Firul roșu al gândirii sale îl constituie sollicitudinea față de cei dezarmați, a căror dezrobire o cere cu o vigoare logică, pe care numai o cultură solidă și de de înalt nivel o poate vădi. În grija sa pentru cultură blamează lipsa de onestitate a plagiatorilor și recomandă excelenta metodă a «pedepsei paralelelor» aplicată în sânul Junimei.

Cea mai cuprinzătoare dintre sintezele sale se găsește în «Două morale», cari au stârnit mare

vălvă la apariție în 1906. În această critică își rezumă astfel punctul de vedere:

«Progresele imense pe care le-a realizat omenirea în decursul veacurilor nu sunt distribuite nici măcar *proporțional* cu cantitatea și calitatea muncii. Cei mai tari și-au făcut totdeauna partea leului. Societățile au rămas și astăzi divizate în clase dominante, cari luptă între ele pentru preponderență în stat, și clase desmoștenite, a căror soartă e munca grea a existenței și sprijinul acordat când uneia, când alteia dintre clasele domnitoare. Din această luptă stearpă rezultă un singur lucru: *stăpânitorii se schimbă, dar stăpânirea rămâne*» (p. 66).

Combate egoismul de clasă și biciuiește practica acelor *beati possidentes* cari au două morale: una pentru ei ca să-și justifice «nețărmarile pasiuni de dominație» și alta pentru sclavi: legea neîndurată a luptei pentru existență. Cât adevăr etern în desvelirea ipocriziei celor două morale!

Acestea sunt contururile personalității lui C. Dimitrescu-Iași cum răsar din volumul consacrat evocării lui*).

În zilele noastre se aruncă vina cu ușurință asupra democrației pentru orice val de criză; oamenii se fac vinovați însă de memorie scurtă: nu democrația trebuie învinuită, ci aceia cari o aplică în mod parțial, ba o și falsifică în mod intenționat. Credem, că îndeplinim o datorie când împrăștiăm în mintea celor de azi ideile unei inteligențe filosofice-sociologice de talia lui C. Dimitrescu-Iași.

ION CLOPOTEL

*) Volumul omagial: *C. Dimitrescu-Iași* (omul și opera) a apărut în vara aceasta în atelierele Socec. Condițiunile tehnice sunt îngrijite. Sunt extrem de supărătoare însă greșelile de tipar. Ușurința de a se scoate de sub tipar o carte cu atâtea erori, nu este scu-zabilă. Mai bine se mai întârzie apariția și se lăsa timp unui cunoscător perfect al limbii române pentru o corectură onestă. Ce ironie: o gândire subtilă înveșmântată defectuos!

Emil Gârleanu

Peste sufletul lui, înălțat în sfere cerești în pragul războiului, au trecut douăzeci de ani, fără să-i steargă în aducerea noastră aminte trăsăturile modestei lui melancolii.

Emil Gârleanu reexistă încă. Trăiește prin toată opera sa și, mai ales, prin acele idilice schițe minuscule — unele de un sens simbolic ce le ridică mai mult valoarea — cuprinsă în volumul „Din lumea celor care nu cuvântă”. O carte proaspătă încă și bună, ce se poate citi fără concesi și fără dexamăgiri. Emil Gârleanu s'a aplecat cu auxul lui fin și cu condeiul lui delicat asupra vieților mici din natură, căutând poezie și descoperind, mici tragedii, vrednice de relevat, acolo unde simplul viețuitor nu vede nimic neobișnuit.

Lira lui modestă nu avea coarde puternice. Avea doar sunete mici, de expresivitate simplă de mare subtilitate sufletească, lă-

sându-se cucerită de detaliu și trecând peste sentimente puternice.

Emil Gârleanu a fost un delicat povestitor al lucrurilor sensitive: o gingașă fire de artist, îndrăgostit de amănuntul sugestiv și pitoresc, pe care l-a descoperit în „lumea celor care nu cuvântă”. Rareori s'a avântat la povești cu subiecte mai complexe (Nucul lui Odobac).

În schițele și novelele sale, cuprinse în volumele: *Bătrânii*, *Cea dintâi durere*, *Într-o noapte de Mai*, *Nucul lui Odobac*, *Din lumea celor care nu cuvântă*, *O lacrimă pe o geană*, *Priveliște din țară*, Gârleanu a descris lucruri mărunte, subiecte mici, oameni de rând, dobitoace necuvântătoare și lucruri neînsuflețite, într-o limbă mlădioasă și simplă, fără principii de turburare, cu finețe de stil, cu gingășie poetică.

Stilul lui de o clasică sobrietate, și de o

mare valoare expresivă, vibrația sincerității ridicată până la artă, pitorescul dialogului, puterea deosebită de a emoționa, darul de fin observator, unit cu însușirile analistului, pentru a da subtile analize psihologice de o artistică gingășie, sunt calități care-l asigură pe „poetul Emilgar” de trăinicia operei lui.

Astăzi, după douăzeci de ani, golul lăsat de Emil Gârleanu, se simte cu atât mai mult, cu cât odată cu dispariția lui se pare că dispăre și genul lui, acela al schiței ușoare, în crearea căreia regretatul prozator era un virtuos.

Ce omagiu mai frumos i-am putea aduce lui Emil Gârleanu, cu prilejul acestei aniversări, decât a șterge de pe operele lui colbul și a poposi o clipă printre „găzele și ierburile” pe care le-a iubit atât de mult și de a căror soartă s'a înduioșat!

ION TOMUȚA

Amintirile

Domnului Dion Mardan

Din prăfăria de departe, răscolită,
Se'nșiră pe firul vremii aduceri aminte.
În orișice mărgea-i câte-o ispită,
Și-s strânse lâng'olaltă-lucruri sfinte.

Mă dăltuiesc aici, în versuri, regăsit.
Bărbătesc îndemn îmi poartă pașii tari
Pe drumul de odinioară, părăsit
În fluier de copil cu ochi verzuți și mari.

Dar nu pot, în scrășniri de dinți, să pun zăvor
Trecerei grăbite fără'ntoarcere la ce-a fost;
De-aceea orice xâmbet înflorit îl văd anost,
Și amintirile de-aceea dor.

Așa, mă'nchid mai bine în lăcașuri izolate
Și dacă'ntoarcerile'n gând dioxolvă, sângerează,
Presimt că singur versul mai mă'nviorează
Și amintirilor le dă tristeți catifelate.

PETRE PASCU

Caracterul politice sociale pentru țărănime

Dacă politica socială față de muncitorimea industrială și comercială se referă strict numai la problemele de organizare și de ocrotire a muncii, în politica socială pentru țărănime chestiunea socială trebuie privită în ansamblul ei și rezolvită în întregime. Această deosebire vine de acolo că problemele sociale de natură biologică, fiziologică, administrativă, etică, estetică, sufletească și spirituală, sunt rezolvate aproape în chip suficient în oraș și sunt total nesocotite în sate. Politica socială pentru țărănime devine o politică de civilizare și de culturalizare a satelor, și într-o privință a țării.

Mai mult decât oriunde, problemele biologice, fiziologice, economice, sociale, politice, juridice, și apoi, etice, estetice, sufletești, spirituale, sunt într-o interdependență absolută, fiindcă nu există nimic rezolvat, toate sunt tot atât de importante și niciuna nu poate fi nesocotită în folosul alteia. Politica socială la sate nici nu poate lua în considerare problemele de ocrotire a muncii fără rezolvarea simultană a gravelor probleme biologice, fiziologice, administrative, ce ni se pun la țară, precum nu poate lua în considerare problemele de organizare a muncii fără rezolvarea problemelor economice, sociale, sufletești, spirituale, care să dea posibilitatea unei organizări rodnice.

Cadrul politice sociale pentru țărănime, deci, depășește nu numai cadrul unei ocrotiri a muncii în general, dar chiar cadrul ocrotirii muncii industriale în țara noastră, care încă trebuie să ia în considerație problemele sociale nerezolvate la noi din cauza inferiorității culturii și civilizației noastre.

Caracterul politice sociale pentru țărănime este al unei politice de civilizare și culturalizare a țărânilor.

Pentru rezolvarea completă a chestiunii sociale pe care o ridică astăzi satele, politica socială trebuie să-și fixeze atitudinea față de toate manifestările sociale ale țărânilor. Manifestările sociale pot fi grupate în cinci grupe: manifestări social-economice, manifestări social-biologice (vitale), manifestări social-spirituale, manifestări social-sufletești (etico-juridice), și manifestări social-organizatorii (politico-administrative).

Atitudinea față de aceste diferite manifestări, va determina măsurile de politică socială necesare pentru ridicarea socială, culturală și civilizatorie a țărânilor noastre, — politica socială impusă de timpurile și necesitățile de astăzi ale țării și neamului nostru.

Această atitudine nu poate fi luată decât conform cu fondul etnic și social. Dacă față de muncitorimea industrială și comercială, cărora li se recunoaște o mentalitate și organizare internațională, politica socială românească a putut lua atitudinea internațională fixată de Biurul internațional al Muncii din Geneva, față de țărânilor noastre calea nu poate fi aceeași. Analizând în fond, chiar părerea că mentalitatea și organizarea muncitorilor noștri sunt internaționale este lipsită de întreaga îndreptățire.

Este de observat, în mod general, că, în toate țările, ideile noi s'au adoptat pe un fond vechiu tradițional, și au reușit în măsura în care aceste idei au fost mai bine potrivite fondului etnic. De aci se poate deduce nu numai diversiunea ce poate exista între aplicarea aceleiași

idei în diferite țări, la diferite rase, desigur o chestiune destul de importantă, dar se poate deduce necesitatea respectului fondului tradițional în orice reformă socială, ceea ce este o chestiune extrem de importantă. Și dacă mergem din aproape în aproape, vedem că pretutindeni fondul tradițional, care firește în cursul veacurilor a fost modificat de nesfârșite influențe, se întemeiază pe raporturi primitive, gregare, care rezultă din însuși instinctul rasei. Aceasta dovedește, deoparte, că reformele sociale importante nu pot trăi decât într-o măsură incidentală, măsură în care fondul tradițional se potrivește cu acele reforme sau are părți cu oarecare identitate, de altă parte că într-o reformă socială, care e dorită rodnică, trebuie să se pornească de la fondul etnic și tradițional.

Politica socială pentru țărănime nu poate fi clădită artificial, după principii sau necesități străine, după principii potrivite țărilor industriale și țărilor de cultură, după principii rezultate din viața și experiența altor popoare, cu altă dezvoltare istorică a alcătuirii lor social-economice. Politica socială pentru țărănime trebuie întemeiată pe fondul etnic și tradițional al țărânilor. Fără aceasta, măsurile de politică socială preconizate nu vor putea fi luate, opoziția satelor va fi prea dârză, iar chiar dacă parțial ar putea fi luate, rezultatele ar fi neînsemnate. Dar mai mult, politica socială cere totdeauna asentimentul, acceptarea, sprijinul efectiv din partea maselor cărora li se adresează, dacă măsurile ei ar jeni tradițiile, formele juridice și sociale, fondul etnic și sufleteș al acelor mase, măsurile de politică socială nu pot fi impuse decât prin constrângere, nu mai poate fi vorba nu numai de sprijinul efectiv, dar nici măcar de primirea cu o cât de palidă bunăvoință.

La țară politica socială trebuie să-și deschidă calea luminând masele cu făclia culturii și fericindu-le cu binefacerile civilizației. Și încă ar fi bine dacă ar fi așa, dar la noi politica socială trebuie să-și deschidă calea luptând pentru combaterea analfabetismului și pentru introducerea săpunului. Situația e desigur descurajatoare, lupta este grea, rezultatele îndepărtate, dar totuși trebuie să se înceapă cândva.

Masele au dreptul la cultură ca și păturile superioare. Cultura nu se introduce într'un sat cum s'ar introduce o șosea pietruită. Nu e vorba deci de o culturalizare care ar cuprinde repede și adânc pe toți. În primul rând e vorba de știința de carte, de reducerea analfabetismului. E vorba de o ofensivă a școlii primare, care ar dura 30 ani, și aceasta cu condiția ca școala să strângă în jurul ei totdeauna pe toți copii în vârstă de școală. Fără aceasta nu e posibil nimic. E vorba de o școală primară bună, în care copii să-și formeze și mintea și inima, e vorba de acea școală care să facă o educație fundamentală și trainică generațiilor ce vin. Ne trebuie o pleiadă de buni învățători, de mari învățători, de jertfitori apostoli. Când îi formăm, unde îi formăm?

În al doilea rând e chestiunea păstrării cunoștințelor. La noi învățământul primar e în multe locuri slab făcut, dar pretutindeni rezultatul este aproape nul. După ce copilul a părăsit școala, lipsa oricărei preocupări culturale îl reduce până la vârsta armatei la un nou analfabetism. Munca de 4-5 ani a fost zadarnică. Și aici este după

părerea mea, și cauza atitudinii țărânilor față de școală. Se observă cu oarecare dreptate că țăranul e contra școlii, și că preferă să-i aduci în sat orice instituție, afară de școală. Țăranul are însă dreptate. El e realist și pozitiv. El măsoară importanța și valoarea unui lucru după rezultatele sale. Pentru dânsul școala, care nu are rezultate nu merită simpatia sa. Dacă copilul său care învață, sau care a învățat la școală nu-i poate ceti o scrisoare, nu-i poate scri o scrisoare, nu-i poate face o socoteală care îl interesează, dacă copilul care a trecut prin școală a uitat tot ce a învățat, cum poate țăranul să nu se gândească cu amărăciune la banii și timpul pierduți în timpul școlii, pierduți zadarnic și la lipsa de influență, dacă nu influența rea, pe care a avut-o școala asupra copilului său. Prin școală i se ia țăranului ajutoare prețioase în muncă, fără niciun rezultat. Pentru țăran școala este o pagubă zadarnică. Dar cele învățate în școală trebuie păstrate și sporite. Satul mai mult decât orașul are nevoie de școală complementară, de învățământ post școlar, de învățământ profesional, care să continue învățătura și să lege școala de interesele generale și permanente ale țărânilor. Iar prin acțiuni sociale să se adâncească educația morală care s'a dat copiilor în școala primară.

În fine, în al treilea rând e vorba de introducerea plăcerii culturii și distracției intelectuale în dauna distracțiilor degradatoare. E vorba de săli de lectură și de întâlnire, de biblioteci, librării ambulante, de muzee și așa mai departe. Interesul pentru cultură nu trebuie ținut numai în timpul școlii primare, ci tot timpul vieții. Cultura la țară cere nu numai știință de carte și folosirea acestor cunoștințe la nevoie, ci plăcerea citirii unei cărți și dorința de a câștiga cunoștințe noi.

În ce privește trebuința de civilizare a maselor, aici este și un drept și o necesitate socială. Tehnica modernă bazată pe necurmătele descoperiri ale științei este un

bun comun al omenirii. De acest bun are dreptul să profite toate rasele și toate clasele sociale. Confiscarea acestui drept de către clasele sociale cu o vremelnică putere asupra societății, sporește nedreptatea, sapă mai adânc deosebirea de clasă, mărește neliniștea socială. Să se privească la noi deosebirea dintre viața orașelor și viața satelor, și se vor găsi cauzele tuturor nemulțumirilor, tuturor frământărilor, tuturor nedreptăților. Ridicarea condițiilor de viață la sate este un drept al țărânilor, care trebuie satisfăcut, pentru rezultatele sale fericite chiar înaintea celorlalte drepturi. Dar această ridicare a satelor este și o necesitate socială. Prin ea se va însufla țărânilor plăcerea de viață nobilă, încredere în forțele sale, demnitate omenească, prin ea se creiază un fond sufleteș, pe care se poate clădi cel mai frumos eșafodaj de civilizație și cultură. Higiena satului, igiena locuinței, igiena individului vor aduce întărirea rasei și propășirea ei. Apa, lumina și drumul bun, vor aduce pe lângă sănătate, confort, voie bună, și iubirea vieții de țară. Căile de comunicație, autobuzul, telefonul, radio, vor apropia viața de sat de cea de oraș, vor crea puncte de contact și legături mai strânse, necesare nu numai comerțului dintre pături sociale, dar și apropierea între ele, nivelarea asperităților atât de necesară ordinii și păcii sociale.

Numai pe aceste baze se poate ridica clădirea politicii sociale pentru țărâni. La țară nu sunt puse încă problemele sociale. Haosul ce stăpânește satele, nu este prielnic pentru realizări complete. Trebuie întâiu să curățim mărăcinile, trebuie să creiem noi condiții de viață, trebuie să deschidem drumuri noi. Viața socială trebuie luminată, și aerată ca orice manifestare omenească. Politica socială pentru țărâni are totul de făcut, ea trebuie să creieze condițiile existenței, să facă posibilă desfășurarea vieții, și să deschidă căile spre progres.

N. GHIULEA

Peisaj moșesc

Creste de oțel cu ceafa'n nori
Izvoare țin de subsuori
Și le petrec în miez de peatră
Seacă.

Drumul rîvnit mâncat de cari

Il trece'n brațe peste
Arieșul cu bucle aurii
De fată

Un pod din birne
Cîrne.

Ca o durere descîntată
Se cațără de pietri sure
Ingusta linie fierată.

Codîrlău, cantonul prin pădure
Fură fetelor ulcici cu mure.

Un moș îmbătrînit
Ca un sfînt mucegăit,
Tras de-o gloabă jos în țară
Duce 'n traistă
Miros acru de rășină și ciubară.

Pufăind pe nas și gură
Numai zgură,
Parc'a apucat-o strechea
Fuge scîrțîind din glesne
Mocănița;
Din fereastră privesc lesne
Doi domni și c'o doamnă mare
La 'nglodată de căruță
Ce-a ignit-o jos în țară
După pită de secară.

V. COPILU-CHEATRA

Parastasul gândului pentru St. Zeletin

Dacă un literator ar vrea să romanteze viața acestui gânditor s'ar lovi de lipsa totală a anecdotei și de monotonia exterioară.

St. Zeletin se aseamănă în această privință cu marele solitar dela Königsberg. Clausturarea filosofului în bibliotecă și în cei patru pereți ai unei chilioare personale nu însemnează o aruncare cu nisip în ochii mulțimilor. Asceza nu e voință, ci voluptatea unei metode cu ajutorul căreia vocația se poate revărsa în cele mai bune albii.

Tipul «înțeleptului» parcurge cu siguranță, măcar pentru o epocă, pustietatea solitudinii. De Isus Christos se leagă amintirea anilor petrecuți în rugăciuni și posturi, când a primit ispita Diavolului, în pustie. Socrate, feciorul Fenaretei, pentru a asculta glasul demonului interior, se retrăgea la malul mării, surâzând, cu disprețul bunăvoinței, Xantipei. Acolo, glasul demoniac se împletea cu melodia mării, într-o întristare însingurată. Pascal, Schopenhauer, filosofii profesori germani din ultimele două veacuri se caracterizează prin «provincialitatea» și lipsa de pitoresc a biografiei.

Un dandy, un ministru, un rob al minciunilor convenționale, un negustor cu succes (prin muncă), un atlet al femeilor, un lacom al măririlor — niciodată nu vor purta dungile vocației filosofice, așa cum poartă anumiți păianjeni crucea neagră pe spinare.

În această privință, observația populară și judecata simplă nu sunt lipsite de finețe.

Viața lui St. Zeletin a fost o viață de filosof după toate canoanele cunoscute din istorie sau intuitiv de popor.

Intr'o țară care nu pricepe încă necesitatea diviziunii muncii, unde vocațiile și profesiile se amestecă cu jemanfișism oribil, unde diletantul trece înaintea specialistului și specialistul e obligat să învețe figuri «dansante» ca anexe indispensabile pentru promovarea specialității — St. Zeletin a știut să braveze și să lopăteze împotriva curentului pentru a rămâne fidel vocației sale de gânditor.

Această luptă a lui Zeletin cu specialitățile na-

ționale l-au costat cel puțin 10 ani din activitatea propriu zisă și, până la sfârșit, moartea.

Nici St. Zeletin nu și-a dat măsura capacității sale creiatoare.

Acest blestem apasă asupra vieții culturale românești dela început de leat modern și România e un Cronos ce devorează pe cei mai buni fii ai săi.

Manuscrisele lăsate de St. Zeletin se află în păstrarea unei comisii de prieteni formată din d-nii Cezar Papacostea, Al. Claudian și G. Vlădescu-Răcoasa.

Pentru «*Evanghelia naturii*» (1916), acest preludiu al unui sistem de filosofie care împacă într-o interesantă sinteză pe Hegel cu Rousseau, au rămas două volume în continuare.

Opera centrală de până acum a sociologiei noastre «*Burghesia Română*» era pregătită pentru a doua ediție, cu numeroase adăogiri, revizui și completări.

Câteva lecții și capitole despre «Filosofia antică» sunt gata de publicare și așteaptă, probabil, editorul.

Noutatea lui St. Zeletin în sociologia noastră a fost aplicația sistematică a dialecticei materialismului istoric la fenomenele din Sud-Estul european și demonstrarea «normalității» drumului pe care l-a apucat societatea românească.

Inceputurile în această direcție le-au făcut C. Dobrogeanu-Gherea și grupul Nădejde dela «Contimporanul».

* * *

«Marxismul» lui St. Zeletin, de care s'a vorbit atât de mult, n'a fost un «marxism oligarhic» (cum l-a etichetat d. Șerban Voinea), ci un «marxism lichidatoric», adică un marxism care se dezinteresează de chiliașma și de practica revoluționară, preocupându-se exclusiv de latura științifică și de problemele nemuritoare ridicate de materialismul dialectic.

Ca mulți gânditori autentici, St. Zeletin era un apolitic.

PETRE PANDREA

Gh. Bogdan Duică

Printre cei din urmă căzuți din rândurile luptătorilor de marcă pentru cultură este profesorul universitar Gh. Bogdan Duică. Un nume care s'a ilustrat printr'o competență întinsă și solidă în divrese ramuri de gândire și acțiune foarte de timpuriu. O personalitate multilaterală, un poliglot, un profesor harnic și un condeiu foarte ager.

Și-a început activitatea publicistică la Sibiu, ca redactor al «Tribunei», a trecut apoi la Cernăuți ca redactor la «Gazeta Bucovinei», s'a așezat în urmă la București ca profesor și director de liceu pentru întreaga perioadă dinainte de războiu, pentru ca după războiu să ajungă profesor universitar la Cluj cu gândul ca pentru bătrânețe să se stabilească în mod definitiv iarăși în Sibiu, orașul de unde a plecat în sborurile sale curajoase pentru cunoaștere și luptă nepotolită. Un adevărat circuit al vieții. La Sibiu însă s'a întors numai corpul său neînsuflețit.

Ca profesor nu s'a mulțumit să trăiască în cercul strâmt al manualelor școlare, ci și-a întins cercetările în biblioteci, de unde a scos o adevărată comoară de documentație pe fișe fără sfârșit. A îmbogățit istoriografia noastră literară cu date noi de o precizie riguroasă. Astfel a pus temeiul unor monografii scriitoricești cari vor rezista timpului. Figurile literare cărora le-a consacrat în mod permanent investigația minuțioasă sunt îndeosebi: Gheorghe Lazăr, Grigore Alexandrescu, Alexandri și Eminescu. Dintre gânditorii politici i-au format obiectul unor cercetări de răbdare Ion Ionescu dela Brad și Simeon Bărnuțiu, ale căror monografii constituie un model de metodă în evocarea celor de ieri.

Studiile complexe de migăloasă erudiție literară i-au adus titlul de academician stimat și urmărit.

Bogdan Duică încă foarte de tânăr s'a remarcat printr'o vastă activitate gazetărească și publicistică, risipită în coloanele numeroaselor foi și reviste din toate provinciile românești. Foiletoanele literare preponderau înainte de războiu. După Unire a atacat însă nenumărate teme politice, cu pasiune, și chiar cu patimă. El era un temperament viu, înflăcărat, ușor montabil, un spirit incisiv și temut, gata să stărniască necruțătoare campanii.

«Tribuna», «Românul», «Luceafărul», «Gazeta Transilvaniei», «Patria», «Societatea de mâine», «Națiunea» în Ardeal și Banat, apoi «Minerva», «Sămănătorul», «Viața Românească» în vechiul regat, «Gazeta Bucovinei» «Junimea literară» în Bucovina au strâns atâtea din frământările unei inteligențe scripitoare, dinamice și neobosite. Câți

dintre scriitori au purtat în ei în mod așa de închea viziunea românismului în hotarele etnice?

Scrișul său este dovada lecturilor încordate și enciclopedice. Puțini au citit atâtea cât Bogdan Duică. De aici varietatea subiectelor tratate, vioiciunea intervenției și soliditatea informației.

Așa se explică însă și trecerile dela o concepțiune politică radicală la alta reacționară.

Admiratorul și traducătorul «Statului» lui Menger, monografistul lui Ion Ionescu dela Brad, aderentul gândirii socialist-țărăniste din anii imediați de după Unire, făcea o întorsătură bruscă spre dreapta. De un deceniu încoace era adeptul liberalismului de nuanță conservatoare.

Ca să ne dăm seama de felurimea preocupărilor sale, e destul să scoatem la iveală interesul ce-l manifesta deopotrivă față de istorie, estetică, filosofie, etnografie, biologie, politică, învățământ, religie. Era oarecum acasă în oricare țărâm abordat, atât de mare era elasticitatea și facilitatea critică a inițierii sale.

Spirit tăios, independent, polemist și îndrăgnet, nu cunoștea teamă în bătăliile publicistice.

Intr'o vreme de predominare politică a partidului național-țărănesc și președintelui Iuliu Maniu, nu a pregetat Gh. Bogdan Duică să deschidă o campanie furioasă. Cu toate că d. Iorga îi era rudenie de aproape, dintr'o supărare oarecare Gh. Bogdan Duică a susținut o lungă serie de studii în «Viața Românească» încercând să dărâme, prin evidențierea greșelilor, opera de cercetare istorico-literară a aceluia. Nu l-a cruțat pe Gheorghe Barițiu. S'a îndreptat vehement contra Blajului. A bagatelizat pe Vlahuță, și Anghel a vorbit contra lui Cotruș și Lucian Blaga. A criticat aspru «Astra» din Sibiu. Era o fire susceptibilă și nu suferia contradicțiuni.

Poate că din cauza îmbrățișerii unui câmp prea vast de cunoștințe Gh. Bogdan Duică nu ne-a lăsat în critica sa literară niște pagini de criterii estetice, de teorie critică, de filosofie, de reguli ale cercetării.

Unde este însă inatacabil, rezistent până la nemurire, este descoperirea sigură a surselor de informație. Aici opera sa este neîntrecută în soliditate și onestitate.

Că s'a risipit și s'a dăruit în atâtea părți, e destul de firesc pentru un intelectual într'o mare epocă de fierbere, de creștere, de împlinire a unor idealuri elementare politice pentru neamul românesc.

ION CLOPOȚEL

Sate, orașe, regiuni

SIMPLE INSEMNARI

Privire

Bucegii trec în cavalcadă fantastică conturând în zigzag motive bizantine.

Stâncile izolate frâng în pumni bucăți de cer.

Poteci se 'ncolăcesc asemenea șerpilor strângând coapse tari la răscruci.

Casele de adăpost stau solitare în adăstarea excursioniștilor. E un prilej potrivit de răcorire, odihnă și chef.

Panorama parcă trece printr'un film de cinema cu un colorit viu și plin de farmec.

Mănăstirea Ialomicioarei, e un lăcaș de reculegere sufletească, călugării își dedică cu sfințenie viața Celui de Sus.

În altă parte Babele uitate, sunt spectre pironite 'n vreme.

Floarea Reginei împodobește bu-tonierele prăpăstiilor.

În seri frumoase privirile se 'ndreaptă spre Caraiman, care topit în besnă menține Crucea luminată, ce pare un medalion bătut cu stele. Atunci depărtarea parcă arde cu flăcări albastre.

La Urlătoare e un popas, unde vorbele se 'mbină cu sunetul cascadei.

Aș sfătui candidații de sinucidere să urce sus pe munți, să trăiască momente în cari neajunsurile vieții cotidiene se departă din mintea omului. În acele revărsări de unde nevăzute când flori te pătrund, când necunoscutul te duce deasupra unei prăpăstii simți abia cât de prețioasă e licărirea vieții.

Scrutând infinitul, vorbind cu tine însuși, pornești mai oțelit, întâlnești în cale o stână unde un baci primitor îți întinde bucuros o bărdacă cu laptă și o bucată de caș.

Omul, încins cu brâu de zare îl simți tovarăș în drumeție. Și când te gândești că aceste locuri au servit de scenă la un spectacol sângeros în războiul mondial, privești în urmă și un scrâșnet îți surprinde buzele pentru îndreptare, pentru înțelegerea umanitarismului și atingerea unei ținte comune între popoare: Pacea.

Buștenii

Această localitate climaterică cu vile frumoase, înșirate pe lângă șo-

seaua națională și unele risipite printre brazi e foarte frecventată de vizitatori.

Castelul Cantacuzino adaugă mult pitorescului, e o relicvă așezată cu mult gust, apoi fabrica de hârtie reprezintă un proces al vieții sociale.

Aici e și Căminul de odihnă al scriitorilor, dat S. S. R-ului de către M. S. Regele Carol II.

Gestul regal e de o mare importanță pentru scrisul nostru, scriitorii în cea mai mare parte lipsiți de mijloace materiale aici își găsesc un loc potrivit pentru recreație, cât și pentru creații noi.

Printre cei invredniciți în luna August notez pe dd.: M. G. Samari-
neanu, Al. T. Stamatiad, A. de Herz, Claudia Milian, Camil Baltazar, Pericle Martinescu, Octav Suluțiu, J. Brucăr, Sărmanul Klopstok, compozitorul renumit Stan Golestan, etc.

Seninul zilelor a dat prilej unor excursii prin împrejurimi, dintre cari e de remarcat cea dela Brașov, unde maestrul Cincinat Pavelescu și poetul Ion Focșeneanu, conducătorii revistei de frumoasă ținută: «Brașovul literar», ne-au întâmpinat binevoitori.

Cuvinte pentru cei obidiți

În liniștea care desparte munții un gând alunecă peste angrenajul realității.

Oamenii sunt aceiași, numai condițiile de viață sunt altele.

Prin distanțe în viața socială se creiază acel antagonism între oameni, care durează până la realizarea armoniei universale.

Panaît Istrati, vagabondul, scriitor umanitarist, care a suferit alături de cei obidiți, i-a înțeles, a dat totul pentru clădirea unei lumi noi bazată pe bine și dreptate socială, ce se va înfăptui odată... acest apostol a trecut prin țara aurului negru privind-o cu ochii luminați în roua adevărului.

Desfășurând panglica nemulțumirii depe o inimă sbuciumată, privesc vârtejul mocirlei în care se bălăcesc cei aleși, pe când cei urgisiți de soartă suferă.

Pe Valea Prahovei atât de bogată, uzine, fabrici, societăți petrolifere, exploatează fără milă mulțimea pro-

letară, în timp ce la Cazinoul din Sinaia milioanele se pierd în dans apocaliptic la ruletă.

Toți parveniții, toți exploataorii, toți jefuitorii banului public, toți sbirii se complac, petrec în ciuda acestor vremuri de grea cumpănă. Vilele lor luxoase se profilează în cale chemătoare.

Risipite sondele de petrol închid în inimile lor geamătul perpetuu al clasei muncitoare.

Intr'un ziar muncitoresc citeam deunăzi sub titlul: «*Batjocura dela Astra Română*»:«un fapt petrecut la soc. Astra Română» (Poiana) care este caracteristic pentru situația lucrătorilor din petrol.

Până în luna Maiu, societatea plătea pentru fiecare muncitor un impozit. Din Maiu acest impozit a trecut în seama muncitorilor, dându-li-se totodată un spor de 10 până la 90 bani și chiar un leu la oră după salarul ce primea fiecare, în scopul de-a plăti muncitorul direct din leafa veche și pentru ca muncitorii, văzând că li se mai pune în sarcină și impozitul să nu se miște. Dar acest spor a fost temporar. Atât timp cât nu s'a ivit ocazia de-a-l introduce în salariu cu scop de-a rotunji suma. Cu prima ocazie când s'au dat avansări, s'a avut în vedere ca în loc să se dea lucrătorului 5 bani, să se ia 95 bani pentru a se rotunji suma».

Muncitorul Veșcan Gavrilă, simțindu-se nedreptățit a intervenit la cei în drept, însă răspunsul primit e că: a fost concediat împreună cu alți muncitori.

Prezentându-se a doua zi după salar, a fost chemat la postul de jandarmi, bătut crunt de însuși căpitanul de jandarmi și pe urmă trimis sub escortă la Ploești. Negăsindu-i-se nici o vină a fost eliberat a doua zi.

Iată cum se face dreptate robilor muncii, iată cum se respectă legile. Sub simple pretexte bieții muncitori sunt concediați în masă, pentruca societățile să profite, pretinzând celor rămași să muncească întreit. Iar cei cari ridică glasul în semn de protest, sunt maltratați în chip neomenos de autorități.

Până când?

ION TH. ILEA

PROBLEME SOCIALE

Opinia publică

(continuare)

De altfel pare a reieși din toată expunerea anterioară asupra condițiilor și modurilor de manifestare ale opiniei publice că domeniul social în care ea se manifestă este cel moral, după cum spune și Lemarié într'un tratat de sociologie recent apărut: «mai ales în materie morală se formează și se exprimă *opinia publică*» ¹⁾. El grupează sub titlul general de *informație socială* modurile cele mai simple ale gândirii colective care sunt următoarele patru principale: rumoarea, legenda, renumele și opinia publică. Ea se deosebește de renumele în scara aceasta a informației sociale prin aceea că renumele se poate referi la oricăre calitate — de ex. că vinul unei podgorii este superior, că un chirurg este abil sau distrat, pe când opinia publică este altceva. El spune că «*opinia publică este mai curând un reflex al conștiinței tuturor*. Ea aprobă sau condamnă. Ea se dă ca judecător al conduitelor».

Nici un fapt important nu-i scapă și s'a pronunțat spontan pentru sau contra autorului actului. Ea anticipează sentința judecătorilor și o reclamă. Ea este o forță surdă și masivă, care poate mătura totul ca un val din adâncimi». De ce aceasta? Fiind-că judecata ei este sumară. Ea schematizează faptul și-i rezumă sentința într'un singur cuvânt. «De vrem sau nu, fiecare din noi trăiește până la un punct în gândirea și conștiința martorilor săi» ²⁾.

Dacă cele spuse de Lemarié despre opinia publică sunt juste, trebuie să reținem cu deosebire felul de clasificare al ei, pusă sub această rubrică generală a informației sociale. Aceasta ne sugerează o apropiere cel puțin semnificativă între felul de a concepe opinia publică al sociologilor americani ca o funcțiune de *control social* și felul acesta de a o privi ca o modalitate de *informație socială*. Căci ceea ce odată a căzut sub controlul opiniei publice și a fost controlat poate avea *curs* în societate ca o valoare, care a fost *cotată* la bursă atât sau atât. Noi suntem informați, societatea este informată de tot ce se petrece în ea și care isbește într'un fel sau altul pe toți sau pe majoritatea membrilor ei. În chipul acesta, cele două funcțiuni sau modalități — una de control și alta de informație — sunt paralele sau mai bine se completează armonios, spre a exprima ceea ce este esențial opiniei publice de a fi o arhivă deschisă permanent, un registru al valorilor, care *au curs în societate*, după cum bursa cotează zilnic anumite valori ale ei. De altfel, fiindcă am vorbit de bursă, am putea aminti în treacăt că și în domeniul economic opinia joacă un rol deosebit și nu este exagerat a spune — cum s'a spus — că prețurile sunt *fapte de opinie*.

Dar despre altceva vrem să vorbim aici, căci prin concepția aceasta putem să ne dăm seama despre un fenomen, care n'a fost studiat de aproape sub aspectul acesta, care-l pune în raport și dependență de opinia publică. Este vorba despre ceea ce numim cu un cuvânt *gloria*.

Intr'adevăr, ce este altceva gloria, privită sub acest

aspect, decât un efect al opiniei publice? Nu este aceasta, care-și ia sarcina să *difuzeze* un nume la infinit, făcându-l să apară în conștiința tuturor, adică a celor care sunt martorii acestei glorie, ca un *acord unanim de admirații* închinat ei? Știm că de obicei gloria este privită ca tot ce poate fi mai individual ¹⁾, o concentrare unică a unor calități superioare, care *aparțin exclusiv* unui individ. Se scapă din vedere însă tocmai aspectul social al fenomenului, acela prin care gloria este un *focar comun de convergență al conștiinței tuturor, care se reflectă în individul glorios*. Căci dacă fiecare din noi trăiește în conștiința martorilor său — cum ne spunea Lemarié — sunt și oameni, care trăiesc cu o intensitate neobișnuită în ea și pentru care conștiința aceasta se amplifică ca un vast amfiteatru, din care ei sunt priviți și tot odată spectatorii se oglindesc în ei. Aceasta este gloria, aceasta este omul glorios. Dar ea nu este posibilă fără de o atare rezonanță multiplă, pe care i-o dă opinia publică prin caracterul ei de informație socială. Căci opinia publică este, cum spune Scipio Sighele ²⁾ un organism *difuz* și deci grație numai ei un nume poate trăi în conștiința tuturor.

Fapt este că inițiatorii studiilor de psihologie colectivă a mulțimii și publicului s'au ocupat primii și de opinia publică, care se manifestă în aceste grupări. Dar tot la ei găsim vederi interesante și încercări de a pătrunde natura acestui fenomen special greu de definit, care este gloria. Acești inițiatori au fost: Gustave Le Bon, Scipio Sighele și Tarde. Așa Le Bon, analizând într'atâtea opere cunoscute ³⁾ mecanismul psihic al mulțimilor, a fost adus în chip necesar să studieze această pornire prin care mulțimile simt nevoia unei autorități, aceea a conducătorului (meneur), căreia să i se supună, nevoia unei voințe tari, asupra căreia mulțimile proiectează nimbul sau aureola de prestigiu, fără de care nu există autoritate în ochii lor. Paginile lui Le Bon din *Psychologie des Foules* sunt în mintea tuturor. El spune despre oamenii în mulțime că «se pun din instinct sub autoritatea unui șef... Voința sa este sâmburele în jurul căruia se formează și se indentifică opiniile» ⁴⁾. Dar autoritatea aceasta este aureolată de prestigiu, despre care vorbiam și care este un însoțitor al gloriei.

Nu mai puțin Italianul Sighele, cercetând condițiile succesului în epoca actuală, le reduce la rolul mulțimii, care acordă totdeauna succesul. De sigur însă ea n'o poate face decât prin mijlocirea opiniei: «A face așa ca lumea să vorbească de cineva, să discute ideile sale, nu este numai micul ideal vulgar al mediocrităților vanitoase, ci totodată marea și legitima ambiție a celor mai modești ca și a celor mai puternici gânditori. Deosebirea constă numai în mijloacele întrebuintate, spre a

1) Când se zice, de pildă: este gloria cutărui gânditor sau inventator de a fi adus un sistem de gândire, o teorie sau o invenție... gloria lui Edison, Darwin, Pasteur.

2) La foule criminelle.

3) Printre ele cităm: *Psychologie des foules*, *Lois psychologiques de l'évolution des peuples*, *Opinions et Croyances*.

4) *Psychologie des Foules*.

1) Précis d'une sociologie.

2) Lemarié: Précis d'une Sociologie.

ajunge aici»¹⁾. Firește că succesul nu se indentifică cu gloria, dar nu mai puțin succesul este un factor activ al gloriei și un *semn* vădit al ei, căci pe drumul succesului se atinge gloria ca o încoronare.

Dar acela care mai ales, nu numai în chip tangențial, ci a pătruns direct natura însăși a faptului, a fost sociologul francez Tarde. Mai mult încă, el și-a dat seama și a relevat în chip strălucit aspectul social al gloriei și ne-a arătat cum ea este, în primul rând, un fenomen social. Ceea ce însă e mai interesant este faptul că Tarde nu s'a oprit acolo, ca și contemporanii și emulii săi.

Totuși nu urmează implicit că opinia publică există în orice țară și că nu sunt țări fără opinie. E destul ca ceea ce *ar fi* opinia publică într-o țară să cedeze la fiecare pas voinții unui singur om, pentru că țara aceea să fie lipsită de opinie și cărmuită de *arbitrariul* unuia singur. În cazul acesta voința unui om se substituie voinții tuturilor și înlocuiește opinia publică, care este confiscată, dându-i de multe ori aparență că se cărmuește *în numele ei*. Aceasta este tirania care, în opoziție cu un guvernământ de opinie, se sustrage de la orice control în afacerile publice. Tirania cea mai rea, cel puțin în Statele moderne, este probabil aceea care reușește să aibă *adexiunea* opiniei publice — sau ceea ce-i ține locul acesteia — pentru scopuri personale, risipind astfel ultima rezervă de protest contra unei stări de fapt insuportabile.

Dar ceea ce apare paradoxal la prima vedere este ca opinia publică, atât de protivnică tiraniei prin definiție, *să ajungă ea la tiranie* și să exercite o tiranie atât de temută ca cea mai rigidă dintre tiranii. Aceasta se exprimă adesea prin formula: exigențele opiniei publice. Ceea ce face adică să ne conformăm gustului societății, în care trăim, sau *modei* în felul și prin toate aspectele, sub care apărem în societate ca îmbrăcăminte, opinii personale, maniere, — derivă din opinia publică, sunt *fapte de opinie*. Sunt aici exigențe atât de imperioase încât orice abatere de la linia fixată de opinia societății noastre, — care este deci publicată pentru noi — ne *singularizează*. Nu doar că ne expunem, prin abaterea noastră, la o *sancțiune* definitivă, și nici la una morală, pe care s'o resimțim în fundul conștiinței noastre, ci numai la un *blam* al opiniei publice, care este uneori mai rău decât cea mai gravă sancțiune, mai dureros simțit cu cât nu-l putem *închide* în conștiința noastră proprie, ci ne pune în *discordanță* cu toți semenii noștri, par'că-l vedem *fluturând pe buzele fiecăruia din ei*. De aceea este teribil lucru a *înfrunta opinia publică*, căci înseamnă a înfrunta un factor, format din infinite *imponderabile*, pe care noi nu le putem cuprinde cu mintea și să le dăm canalizarea cea mai convenabilă intereselor noastre personale.

Ce aceea suferim uneori așa de mult de pe urma blamului acestuia, pe care-l presupunem și-l anticipăm prin acel: *Ce va zice lumea!* Este că el ne aruncă într-o divergență stridentă nu cu noi înșine cu care ne-am putea *împăca mai ușor*, ci cu semenii noștri nenumărați, cu această paradoxală faptură a opiniei publice, cu nenumărate apariții, care sunt tot atâtea spaime. Cum să împăcăm o asemenea multiplă apariție?

Mai este de observat că opinia publică nu este *în orice mediu social* deopotrivă de exigentă. Una este, de exemplu, opinia publică într'un oraș mare, alta într'un oraș mai mic sau un orașel și în sfârșit alta este într'un sat, unde toată lumea se cunoaște oarecum personal. Astfel se poate generaliza raportul acesta dintre opinia

publică și mediul social, în care ea se exercită, până a-i da înfățișarea unui raport constant în chipul acesta: Cu cât mediul social, în care trăim, este mai restrâns, cu atât opinia publică este mai eficace, în sensul că apare mai constrângătoare, iar cu cât mediul social, în care trăim, este mai larg, cu atât puterea opiniei publice este mai mică și ne sustragem dela imperativul ei. Astfel știm că orașele și în general *provincia* se bucură de reputația că nimic nu scapă scestei opinii tiranice, care amestecându-se până în cele mai mici amănunte de viață ale fiecăruia, reglementează acțiunile, pe care altminteri le-am socoti *de drept* sustrase controlului opiniei publice. La câte situații penibile și totuș de un comic irezistibil dă loc această *suveranitate dubioasă* a opiniei publice este îndeobște cunoscut.

Iar umorul unora din cei mai ascuțiți scriitori s'a exercitat în toate literaturile, pe această temă. Să cităm exemplul lui Caragiale în literatura noastră.

Dar nici orașele mari sau nici capitalele nu scapă cu desăvârșire *tiraniei opiniei*. Atât numai că aici se petrece un fapt, cel puțin în aparență curios.

În orașele mari, iar cu cât orașul este mai mare cu atât faptul este mai des, se întâmplă că opinia publică censurează mai mult acțiunile în raport imediat cu *respectarea formelor de uzaj în lume*, așa zisele bune maniere sau ceea ce constituie caracterul «mondain» al conduitei cuiva decât acțiunile, care ar deroga dela respectul obiceiurilor și moralei. Așa de pildă, opinia publică în acest caz își face *un punct de onoare* din a blama neachitarea unei datorii la jocul de cărți atunci când rămâne insensibilă la o acțiune manifestă de necinste, cum ar fi însușirea banului public, acordându-i prin aceasta și o *primă de încurajare*. Aceasta ar arăta că eficacitatea opiniei publice depinde de mediul social și *exercițiul ei ar fi solicitat deosebit după clasa socială, în care se produce*. Totuș funcțiunea opiniei publice nu încetează nici un moment de a fi generală pentru scopurile colective ale societății. În acest sens, opinia publică — cu toate oscilațiile ei — se depărtează de tot ce este particular și impune în societate scopurile ei morale. Astfel Dougall, după cum amintiam mai la început, ajunge să dea o explicare interesantă și ingenioasă a chipului, în care opinia publică se înfățișează ca superioară opiniei mijlocii dintr-o societate dată.

Intr'adevăr, chestiunea care se pune acum este cum se face că într-o societate opinia publică este *un factor moral* și este distribuitorul laudei și al blamului, din care se împărtășesc toți membrii societății. Dacă ea este o simplă manifestare a opiniilor individuale, pe care *le exprimă fără nimic altceva*, de ce implică o linie de conduită — să zicem — care *devine regulatoare pentru noi toți?*

Ar fi să credem că această putere îi vine sau derivă dintr-o virtute inerentă ei și pe care n'o putem analiza cu mijloacele noastre obișnuite. Dacă aceasta nu poate fi verosimil, explicarea trebuie căutată într'altă parte. În chipul acesta se întreabă și Dougall cum opinia publică ajunge să fie superioară opiniei individuale și celei mijlocii. Răspunsul și explicarea dată de el merită o atenție deosebită. Afirmarea aceasta a superiorității opiniei publice pare paradoxală la prima vedere, deși este admisă în genere. Dougall pleacă dela premisa aceasta: «Opinia publică nu există decât în conștiințele indivizilor (de oare ce am înlăturat, cel puțin provizoriu, concepția unei conștiințe colective); totuși ea este un produs nu al vieții mentale individuale, ci al vieții mentale colective»¹⁾.

1) The group mind. pag. 193. Cf. asupra acestui punct și Davy: Les Sociologues d'hier et d'aujourd'hui pag. 191, Alcan 1931.

Aceasta înseamnă că opinia publică are un *standard* sau nivel mai ridicat în ce privește justiția și toleranța decât pot să-l aibă majoritatea indivizilor, de oarece în aceste domenii ea este superioară unei opinii, care va fi simpla rezultată a opiniilor indivizilor însumați sau adunați laolaltă. Să vedem însă cum se petrece procesul acesta, după Dougall. De ce și cum opinia publică ajunge la un nivel mai înalt decât acela, care se găsește la mijlocia sau media indivizilor, care o compun totuși? Spre a dovedi cum se face această nivelare printr'o ridicare de nivel a stărilor sufletești și morale în sânul majorității unei națiuni, Dougall pleacă dela un fapt general, acela al naturii și dezvoltării sentimentelor morale la indivizi²⁾. Prin jocul spontan oarecum al dezvoltării

sentimentelor egoiste și altruiste la om se petrece *neutralizarea* — i-am zice — a pornirilor egoiste și propagarea în masă sau majoritate numai a pornirilor altruiste. Aceasta ne va explica de ce opinia publică se înalță peste mijlocie, căci înregistrează sau reține numai sugestiile, pornite dela oameni sau personalitățile însufleteite de un ideal moral și repudiază sau *elimină* mai bine în chip automat influențele venite dela oameni capabili, însă fără simț moral. Firește că opinia publică se formează prin influențele exercitate de oameni, care aspiră s'o conducă. Aceștia prin prestigiul dobândit imprimă semenilor sau caută să imprime idei și sentimente, care sunt ale lor. — Ce se întâmplă însă? — Aici intervine jocul de nivelare spontană, de care vorbiam și care este esențial.

2) Op. cit. pag. 194—95.

CONT. SUDEȚEANU

Alexandru Mavrodi

— Cuvânt la înmormântare —

În ceasul acesta de adânc și general doliu gazetăresc, un comandament moral firesc a adunat toată presa din țara întreagă în jurul catafalcului lui Alexandru Mavrodi pentru a-i aduce salutul din urmă.

Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat, cu tradițiile și vechimea celor 32 de ani de luptă sindicală, se înclină în fața sicriului și exprimă întregul său omagiu de recunoștință pentru activitatea meritoasă a decedatului.

În statul român lărgit gazetarii aveau să rezolve o serie întreagă de probleme grele de ordin profesional. Numărul mare de ziaristi suscita atâtea îngrijorări față de cei bătrâni, față de cei căzuți prea de vreme din șirurile combatante prin boală, extenuare, mizerie și șomaj, precum și față de familiile celor răposați. Ajutor, asistență, organizare: iată ceea ce stăruia la ordinea zilei.

Noi ne-am dat seama dintru început că în măsura în care Sindicatul ziaristilor din București dispunea de o organizație tot mai puternică, în mod paralel cauza tuturor ziaristilor din țară era câștigată. Toți gazetarii aveau certitudinea că nu vor întârzia cele mai bune soluțiuni de ameliorare. Președintele Alexandru Mavrodi cu energia sa neînfrântă, cu voința sa dărză și autoritară și cu excelențele legături pe cari le avea, era chemat să dea consolidarea definitivă a sindicatului devenit principalul instrument de înfăptuire a desideratelor gazetărești.

Din fruntea sindicatului, dela tribuna parla-

mentului și din redacția de gazetă, Alexandru Mavrodi a dus cu succes bătălia tenace în favoarea libertății presei și a intereselor profesionale ale ziaristilor. Fire independentă, deschisă, sinceră și categorică, Alexandru Mavrodi se făcea ascultat și obținea rezultatele scontate.

Talentele sale de intuiție practică și organizare iscusită s'au dovedit din plin în această vreme, contribuind în mod hotărîtor și la întemeierea Casei de retrageri și pensiuni a ziaristilor.

Devotamentul său cald și stăruitor întru promovarea intereselor celor cari până mai eri erau orfanii nimănui, a deșteptat în opinia publică și în cercurile guvernante atențiunea față de această categorie de muncă a mănuiitorilor de condei. În mâinile sale vâjnoase, stindardul presei s'a înălțat sporind prestigiul profesiunei noastre anevoioase și adesea ingrate.

Alexandru Mavrodi a fost un exemplu da cât de sus se poate ridica un ziarist devotat carierei, și o reabilitare a titlului ziaristului care poate fi om de cultură, de voință și de organizare de primul rang.

În ceasul fatal al despărțirii am fost aci prezenți pentru a da o expresie cât mai complectă simfimentelor noastre de grațitudine și neuitată amintire a faptelor lui.

București, 27.9.1934

ION CLOPOȚEL

Președintele Sindicatului Presei Române
din Ardeal și Banat

Țăranul român

Incercare de sociologie rurală

— Urmare și sfârșit —

Aspectul bio-social

În miopia lor de clasă suprapusă, unii dintre politicienii și economiștii noștri, sunt cuprinși de îngrijorare față de prolificitatea mare a satelor. Această prolificitate — zic d-lor — constituie un pericol parmanent pentru bruma de mare proprietate ce a mai rămas. E scandalos de revoltător, mai zic d-lor, ca acest țăran să nu se sature nici odată de pământ. (Vezi conferința d-lui A. Corteanu la Inst. Social Român, publicat de către Buletinul Secției Economice din Aprilie 1932 precum și discuțiile la această conferință).

Aspectul biologic este de altfel incontestabil: datorită lipsei de rafinament și artificii în actele sexuale, ca urmare a unei trepte de viață pur instinctuală, prolificitatea satelor este extrem de mare. După datele statistice ale recensământului din 1930, am avea la sate o natalitate de peste 40 și în unele sate din Vechiul Regat chiar de 60 la mie anual. Dar tocmai acest procent mare de nașteri ar justifica unele speranțe de mai bine pentru neamul nostru.

Dacă este necesar să dovedesc importanța factorului demografic pentru promovarea culturii și a civilizației, nu voi aminti decât că acolo unde populația este mai deasă — și ideile circulă mai repede; industria, pentru a-se desvolta, are nevoie de brațe multe și important debușeu intern. Căile ferate, deasemenea au rentabilitate numai acolo unde populația este deasă. Ba chiar și o parte din revendicările satelor noastre, ar fi greu de înfăptuit acolo unde populația este rară.

Este deci dovedit până la evidență, că fenomenul natalității nu este un motiv de îngrijorare. Și în special pentru țările tinere buna stare generală este condiționată tocmai de o populație deasă.

Ceeace trebuie să ne îngrijeze însă, este un procent tot atât de urcat al letalității și în special al celor morți în fragedă vârstă. Și tocmai aci este de altfel, punctul nevralgic al întregii probleme.

În «Revista Basarabiei» pe Febr. a. c., d. Vicol, medic de circ. Orhei, în

tr'un foarte judicios studiu, dă alarma asupra mortalității exagerate la copii. Într-o singură lună (Martie 1933) au murit în Basarabia 3.064 copii până la 14 ani, număr care întrece cu mult numărul morților peste această vârstă, (tot pentru aceeași lună).

Care să fie explicația fenomenelor de sus? Explicațiile letalității mari precum și ale aspectului fiziologic al populației satelor sunt multe.

În primul rând, fără îndoială, e locuința, al cărei aspect multiplu l'am văzut mai sus și care ca lipsă igienă oferă microbilor cel mai prielnic teren. Istrate Manolescu (citată de G. Banu în No. 7 al Revistei pentru Știință și Reforma Socială) în 1904 dă alarma asupra insalubrității caselor țărănești, spunând că tetanosul este datorit pământului cu care sunt lipite casele. Astăzi de altfel, toți medicii recunosc că letalitatea mare la sate este datorită locuinței. Tuberculoza, diareele de vară, tifosul exantematic, febra tifoidă etc., toate sunt cauzate de ea.

D-l dr. Stanca dă proporția bolnavilor din Transilvania în anul 1921, spunând că dintr-o sută de bolnavi 14,12% sunt la orașe și 85,88% la sate.

Hrana contribuie și ea în bună măsură la drama care se desfășoară în satele noastre. În 1908, doctorul Lupu, cercetând 40 de familii cu 180 membri, găsește că în consumul unui individ intră 2558 grame alimente din care 1165 lichid (borș, zeamă de varză, vin etc.), 1318 alimente vegetale și numai 75 grame grăsimi animale. Tot el, din aceste date, ajunge la concluzia, că față de normal, albuminele se ridică la 75,40%, grăsimile la 24,84% și numai bicarbonatele ating 100%. (Citată de G. Banu).

O altă plagă care vlăguește satele noastre este alcoolismul. Din ancheta întreprinsă de studenții Facultății de Medicină din București, în anul 1925, reiese că în România se consumă cca 1.147.000.000 litri alcool. Socotind acum numărul adulților la 7.000.000 reiese, că un adult consumă anual cca 164 litri alcool.

Care să fie explicația acestui exasperant grad de alcoolizare a masselor noastre? Oamenii de știință spun, că starea socială mizeră, întunecată și monotonă predispozează pe oameni pentru

alcoolizare. Ei pun deci beția ca și alte vicii în strânsă legătură cu starea socială.

În România avem în plus și antecedente istorice pentru explicarea acestui fenomen. Știm, că dela primele înjghebări politice ale poporului nostru, cneazul avea drept la cârciumă, drept trecut mai târziu în beneficiul boerilor, cari cu concursul comerciantului au strivit pe țăran cu alcool plătit în muncă. Îmi vine în minte un pasagiu din «Le Programe Socialiste» al lui Kautsky, care redă un document al epocii feudale, document în care țăranii se plâng, că sosind noua recolta de vin și toate vasele fiind ocupate cu vin din recolta veche, stăpânul îi obligă să-i consume întreg alcoolul și în schimb îi încarcă cu multe zile de muncă.

O altă cauză a letalității exagerate, este ignoranța clasei țărănești. Majoritatea țăranilor noștri sunt fără cunoștință de carte și abrutizați în felul de viață al moșilor și strămoșilor. Concepțiile lui de viață sunt fataliste și ca atare și credința în eficacitatea intervenției medicului în caz de boală, privită cu scepticism. Nu este deloc rar să auzi comentarul următor, atunci când este vorba de o persoană care a stat la pat timp mai îndelungat: «De și-ar pune D-zeu mila să-i ia sufletul», sau atunci când moare: «Apoi s'a îndurat D-zeu de el». La medic recurge țăranul numai atunci când nu mai este scăpare, fapt care promovează și mai mult scepticismul său. Pentru bolnavi, țăranul plătește liturghii la preotul satului și postește.

Dar ignoranța țăranului nu se oprește aci. Se întâmplă că în familie este cineva bolnav de o boală infecțioasă. Membrii familiei, chiar dacă le-a interzis medicul, continuă să întrebuințeze acelaș pahar pentru apă, și să mănânce resturile din farfuria bolnavului. Toate lucruri, cari se împacă cu mentalitatea lui fatalistă. Să-te mai miri că boalele de tot felul recrutează atâtea victime?

La «omenie» țăranii deasemenea întrebuințesă acelaș pahar sau sticlă, și cum ocaziile acestea sunt multe la țară, e destul să fie un sifilitic, ca pe urmă boala să se extindă.

Caracterizare psihologică

Condițiile de viață, precum și mediul înconjurător, sunt factori hotărâtori în formarea psihologiei diferitelor clase sociale.

Ori sub acest raport, țărănul român a avut parte numai de condițiuni nefaste. Istoria ni-l arată veșnic subjugat, impilat și neîndreptățit de către acei cari se numiau stăpâni. Biciul jandarmului sau feciorului boeresc, lăsa brazde adânci în carnea țărănului, și aceste cazuri erau cu atât mai frecvente cu cât mai dese erau cazurile de împotrăvire, pentru că jandarmul și feciorul boeresc nu cunoșteau mila.

Să te fi plâns prefectului? Dar și prefectul era boer. Deci infractor și judecător în același timp. Era de prisos să te revolți. Mai cuminte era să te supui. Și țărănul român este docil și învățat cu nedreptățile.

Așa-l vedem apoi pe țărăn lipsit de încredere în forțele proprii. «Pentru că lupta contra destinului cu arme adecuate, oțelește, pe câtă vreme lupta cu pumnul contra nedefinitului demoralizează». Apoi încrederea în sine și-o câștigă individul pe măsură ce munca și străduința lui înregistrează rezultate palpabile. Țărănul însă muncea până la extenuare, iar pâinea lui rămâne aceeași: neagră și bolovănită. Iată-l deci pe țărăn lipsit dela început de mobilele progresului: de stimulente.

Afară de boer și harapnic, țărănul a avut și va mai avea un dușman tot atât de feroce: mediul natural, fenomenele naturale.

Satul își desfășoară activitatea într-un mediu crud și capricios. Existența aci este aleatorie, hazaruoasă. Natura atotputernică. Cum i-ar putea trăsni țărănului prin minte să acționeze asupra norilor, trăsnetelor, să provoace ploaie.....? Natura este pentru el ceva misterios, ceva de nepătruns, o forță căreia trebuie să i-te supui fără crăcnire. Țărănul este deci în completă dependență față de tot ce numim fenomen natural ca ploaie, vânt, trăsnete, frig, senin, cald etc. Coacerea grâului, creșterea ierbii, animalelor etc. necesită un proces biologic, în timp bine determinat și care reduce rolul omului la acel de spectator.

Această împrejurare a imprimat țărănului român o nuanță de resemnare față de natură, l-a făcut pasiv și fatalist. Fenomenele naturale sunt dirijate, în credința lui, de către o

forță nevăzută, care poate fi înduplicată cu rugă și procesiuni religioase. (Păgâni curați). Pentru țărăn «totul vine dela D-zeu și totul este luat de D-zeu pentru că n'au meritat darul».

Iată deci câteva trăsături de seamă în psihologia țărănului: *pasivitatea, fatalitatea și resemnarea*. Toate menite să nege eficacitatea acțiunii conștiente și perseverente în lupta pentru îmbunătățirea traiului.

Drama însă, nu se sfârșește aci. Predispoziția lui pentru abstracțiuni și imaginații, agravează și mai mult acest aspect. Superstițiile de tot felul ca: «nu-se coace Vinerea», «nu-se stă 13 la masă», etc., sunt o altă particularitate a psihologiei țărânești.

Grindina nedorită și ploaia întârziată sunt bătaia lui D-zeu pentru necredința oamenilor.

Seara la întruniri, din lipsă de ziare și cărți, se repetă aceleași povești de veacuri, cu spirite care ies noaptea din morminte și se întorc acasă la familie, cu vârcolaci și alte năsbătii. Partea tragică în toate acestea este, că au de efect ținutirea și mai accentuată, sub sentimentul fricii, a oricărui veleități de eliberare din lanțurile naturii.

Apoi dată fiind uniformitatea ocupațiilor sătenilor, uniformitate care datează de veacuri și lipsind exemple de revoluționare, nici o nouă idee nu vine să sdruncine felul de viață al țărănului. El persistă în practici agricole transmise din moși-strămoși și chiar dacă ai reuși să-l însuflețești pentru cultura mecanizată, cum ar încerca el să-o aplice la cele 2—3 ha ale sale?

Țărănimea este rutinieră și conservatoare, și civilizația găsește în ea un obstacol destul de serios.

Ceeace a generat progresul în omenire au fost trebuințele mereu reînnoite și așteptând să fie satisfăcute. Țărănul însă are aceleași trebuințe pe care le aveau și strămoșii lui. El este un modest incorigibil. Luxul îl extaziază, dar nu merge până acolo cu gândul, ca să și-l apropie. Dorința de distracții și cultură este considerată în mediul sătesc de viciu și ca atare condamnată, pentru că această dorință a lor se manifestă pentru scrierile de literatură senzațională.

Țărănul are o morală foarte riguroasă. El este extrem de prudent și oarecum sgârcit în cheltueli, pentru că nimeni nu știe mai bine cu câtă greutate se câștigă un ban.

O altă particularitate a sufletului țărănului este îngustimea orizontului său. Țărănul nu trece cu idealul peste hotarele satului. Planurile sale de

viitor se reduc la mici socoteli de avere și scontările sale nu înglobează neprevăzutul. *El este înaintea de orice, pasiv.*

Față de desrădăcinați, față de acei cari au părăsit satul pentru a-și găsi fericirea aiurea, țărănul încearcă un sentiment de compătimire și scepticism acru, pentru că el, în virtutea inerției, caută să ducă felul de viață moștenit. În felul acesta se explică și insignifianta noastră participare în comerț și industrie.

Dar dacă țărănul nu vrea să-și găsească fericirea în negoț și meserii, el este în sehimb foarte iubitor de glie. Pământul este pentru el unica bogăție. Certurile provenite din pământ se țin lanț. Părinții se ceartă cu copii, ginerii cu socrii, și aceste neînțelegeri degenerază de cele mai multe ori în procese costisitoare.

O altă particularitate a sufletului țărănului este neîncrederea, suspiciunea față de toată lumea. Politicianilor le răspund: «D'apoi nu ne-ai făcut și anul trecut aceleași promisiuni?». Chiar și atunci când vii la sat cu dorințe sincere și idealiste, ești suspicios. Oare nu va trebui ca țărănului să-i faci chiar și binele, cu forța, fără consultarea lui? Și nu este inexplicabilă această psihologie, pentru că în trecut toată lumea era coalizată împotriva lui cu un singur scop: acela de a-l despuia.

Sociologie economică

În opoziție cu lipsa de viață de peste iarnă, vara o febrilitate de viespar animă satele. Epoca de muncă durează abea 200 zile, din care scăzând numărul foarte mare de sărbători și zile ploioase, nu rămân mai mult de cca 150 zile efective de muncă. Date fiind apoi instrumentele primitive precum și modul de muncă (prășitul anevoios al porumbului și cartofilor), lotul său, deși abea de 2—3 h., cere în zilele de lucru o supramuncă. Cu noaptea în cap se scoală adulții și copiii și fiecare are parte însemnată în proviziile necesare iernii care se apropie și care înlanțue întreaga familie în casă. Iarna este lungă perioadă a anului când copiii pot frecventa școala, iar adulții să doarmă, pentru că nici o ocupație anexă nu-i conturbă.... Este mult tragic în toată această alternanță de febrilitate și apatie. Ea este însă, o particularitate a satului.

Socialul economiei noastre rurale are însă și un alt aspect: *noțiuni economice cu totul deosebite decât*

cele care tronează în industrie. În industrie profitul este înălțat la rangul de «idee». O industrie în momentul când rentabilitatea capitalului nu este asigurată, închide porțile.

Cu totul altfel se prezintă lucrurile în agricultură. Aci noțiunea de rentabilitate nu este cunoscută; țăranul nu are de ales între agricultură și altă întreprindere, atunci când prima nu rentează. Unicul regulator este cureaua pe care o strânge atunci când recolta e slabă, și invers. Situația de agricultor nu este pentru țăran o chestiune de conveniență. Refuzarea acestei ocupații ar coincide cu începutul cerșitoriei. «Țăranul nu face din agricultură caz de rentabilitate, ci de existență». *Instinctul și nu acțiunile conștiente sunt acelea cari predomină activitatea țăranului.*

Data fiind deci puternica înălțare a țăranului de glie, unica lui dorință de veacuri a fost posedarea unei cât mai mari extensiuni de pământ. Această neînfrântă dorință a țăranului însă, nu mai poate fi satisfăcută pentru că numărul lor a crescut considerabil. Împărțiți cele 13 mil. ha. arabile cu cca. 4 mil. familii, și veți ajunge la aceeași concluzie. (În Germania cu producție dublă la ha. trăesc 300 de suflete pe Km.² pe când la noi cu producția la ha. pe jum. trăesc 50 de persoane).

O altă caracteristă a sociologiei

noastre economice, este *quasi autarhia gospodăriilor țărănești*. Tipul reprezentativ al clasei noastre țărănești este țăranul independent, muncitor exclusiv al ogorului său. Fiecare gospodărie formează o entitate economică bine distinctă și care nu depinde întru nimic de satele sau orașele din jur. Ba, această independență merge până acolo, încât chiar și dependența de gospodăriile vecine e prea puțin însemnată. Deasemenea servitorii sunt o excepție în gospodăriile țărănești.

Demnă de remarcat mai este, tot-mai pentru lipsa ei și latura pur economică: producția și raportul ei cu schimbul.

Din totalul de 13 mil. ha. teren arabil și 3 și jum. mil. gospodării, 3 mil. posedă numai 6 mil. ha. Dacă modul și instrumentele primitive pentru cultura celor 2—3 ha. pământ reușesc să ocupe brațele întregii familii, nu pot în schimb să prezinte și produse disponibile pentru piață.

Obiectele pe cari le cumpără țăranul, dela târg sunt extrem de puține. Pentru acest schimb el dă aproape tot puținul său lapte sau ouă și rar de tot cereale, pentru că acestea nu prisosesc aproape niciodată în casa țăranului. Când totuși mai vinde grâu sau porumb fiindcă trebuie să facă față dărilor, întreaga familie se resimte.

Incheere

În succintele capitole de sus am trasat câteva din particularitățile satelor noastre. Afirm însă că n-am nici decum pretenția de a fi rezolvat problema, lucru care de altfel nu intră în obiectivul acestui studiu. Intenția mea era doar de a scoate în relief părțile mai obscure ale vieții satelor: *psihologicul și socialul*. Ca soluții de organizare a vieții satești voi reveni.

Oamenii noștri de stat au depus toată stăruința pentru încheierea de convenții comerciale cu clauze preferențiale, prime de export, etc., camere agricole. Toate acestea au avut efectul dorit numai asupra celor 350.000 de agricultori, cari cultivă mai bine de jum. din suprafața arabilă, dar nu și asupra gospodăriilor țărănești.

Continuarea acestei politici mioape și superficiale ar putea să aibă însă efecte dezastruoase pentru țară, fiindcă nu este vorba de 2—3 milioane de suflete, ci de 14 milioane. Și apoi prăpastia dintre sate și orașe, pe teren cultural și material, tot adâncindu-se, mâine cu siguranță, că va fi mai greu să o facem să dispară.

ION V. TARȚIA, profesor

Intors în sat

*Prin ploaie un car de lemne scârțâie,
picurii prin geam se uită la noi,
un om cu-un car de lemne trece
și nimeni nu știe că stăm amândoi.*

*E mult de când am plecat,
tu ai crescut mare,
ești fiica livezilor cu fân,
eu azi mă caut pe uliți, sunt străin,
multe, multe s'au schimbat în sat:
oamenii aproape nu-i cunosc,
doar popa a rămas tot bețiv, la fel
învățătorul.*

Traian în strune-și cântă dorul.

Aveți perceptor tinerel,

*l-am văzut azi la poartă cu-un drac de fată-
ți spunea glume,*

*se lăuda că nici odată nu se'nbată
— și toate, toate parcă le văd altfel.*

*Anii mi-au vărsat în inimă
amurguri apăsătoare.*

Plouă. Simt în suflet căderea ploii.

*Știi că, soare de vară nouă aștept,
nu știu dece mă văd în carul cu lemne
mânând boii,
tristețea parcă mă conduce pe drum drept,
peste trecut perdeă neagră s'a lăsat,
iar printre ramuri verzi suflă vânt rece
și prin ploaie un om cu-un car de lemne trece.*

ION TH. ILEA

PROBLEME ECONOMICE

Problema bazinului dunărean, problema Europei

Analiza stărilor din Ungaria. — Concluziuni

— Urmare și sfârșit —

Am lăsat mai la urmă Ungaria. Țară eminentă agricolă, afară de grâne, al căror preț a scăzut mai mult, nu are nimic pentru export. Iar în interior, afară de faptul, că are mai multe alimente de cât îi trebuie, are foarte puține bunuri de consumație. Dintre toate statele europene comerțul său a scăzut mai mult, azi abia reprezintă a cincia parte din cuantumul din 1928.

Trecută prin toate relele prin cari poate trece o țară, Ungaria economicește pare istovită. Ea trăește în război vama! nu numai cu adversarii săi de eri, ci chiar și cu prietenii politici de azi. Ea are moratoriu complet pentru toate plățile împrumuturilor streine.

Năvălitori cu sângele aprins de suflul fierbinte al stepelor turanice, Ungurii au rămas multă vreme copiii vitregi ai Europei. 140 ani a durat perioada lor de domolare. Dar și după moartea Sftu-lui Ștefan, numai mijloacele cele mai drastice i-au putut potoli. Natura nu admite salturi mici în viața popoarelor, cel puțin în faza primitivă a lor nu. Se cere un timp, până când un popor nomad abandonează viața de vagabond și se fixează de glie. La Unguri procesul de transformare a mai fost întârziat și de faptul, că le-a lipsit o cultură de bază, așa cum au avut-o în special popoarele romanice din Europa și care le-a dat acestora puterea de rezistență prin vijeliile secolelor. Neavând timp suficient să-și ducă o cultură proprie, specific-națională, au îmbrăcat una de împrumut dela popoarele cu cari au ajuns în contact. Iar spoiala de cultură, pe care au adus-o regii din casele domnitoare streine și care a culminat sub domnia lui Matia, s'a dovedit insuficientă. Având același rol vitreg, ca și poporul român, de a fi tamponul Europei contra loviturilor Islamului, — sub o dominație turcească de peste 150 ani, toată spoiala de cultură apuseană, în special franceză și italiană, s'a șters. Și s'a șters în așa măsură, încât la finele secolului XVIII, — începutul epocii de renaștere maghiară — peste 90% din nobilimea maghiară nu știa nici măcar să scrie și trăia într'un tembelism și într'o prosternare perpetuă. Cele mai im-

portante griji ale nobilimei erau de ordin gastronomic și cinegetic, iar tinerii reformatori au dus o luptă într'adevăr uriașă, ca să o trezească din amorteală. Se poate imagina ușor soarta țărănimii băștinase în astfel de împrejurări. Trupe de marodeuri austriaci, spahii turci, și armii de răsvrațiți naționali, iar la urmă ne-meși nesătui jefuiau și ultimile resurse ale bieților iobagi, legați de pământ prin legi draconice.

Nici timpurile mai noi nu au fost mai favorabile poporului maghiar. Dominația austriacă l'a strâns în brațe de polip și prin sute de ventuze i-a supt toată vloga. Iar o clasă de mijloc, care să-i stea în apărare, i-a lipsit. Burghezimea maghiară a fost, și în mare parte este și azi, reprezentată prin funcționăria străină, austriacă și cehă, care nu avea nici o considerare față de poporul maghiar. Iar la începutul secolului prezent intruziunea capitalistă în începutul plâpând de activitate economică și industrială, dar mai ales în presă, i-a luat orice posibilitate de afirmare sinceră. Conduc de burghezimea bancară internațională și spoliat de marii latifundiați nepăsători și înstrăinați, poporul maghiar a fost târât în războiul mondial pentru o cauză streină, care nu avea nimic comun cu interesele sale bine definite dar interzicute intenționat. Înfrângerea puterilor centrale a doborât și Ungaria. Acum, după război, aceeași nobilime latifundiară oprinată ține într'o continuă agitare opinia publică maghiară, fălăind cu un fals patriotism drapelul iredentei. Dar țărănimea maghiară, care în fond singură constituie poporul maghiar, nu are nimic comun cu tendințele profitoare ale unei prese burghezești, nimic comun cu scopurile de un politicianism dubios ale câtorva latifundiați profitori, cari vor să apară în ipoteza de salvatori și reintregitori ai «Patriei» desmembrate. Nimeni nu m'ar putea convinge să cred, că Zsáros Sándor din Uiskunfélegyháza ar avea ceva de împărțit cu nea Nistor Vlad de pe Târnave, și cu atât mai puțin cu Ion al Mariei din Stângăcea. Toată agitația revizionistă este în slujba unor profitori. Dar istoria arată lămurit că poporul român și maghiar, urmărite

de multe ori de aceeași soartă, au trăit în bună amicitie și demulteorii și-au împletit istoria în același mănunchiu. O dovedește aceasta revolta lui Doja, războaiele contra turcilor, revolta lui Rákoczy și multe-multe lupte de front comun, contra vrăjmașului comun. Chiar și revoluția din 1784 nu a fost îndreptată contra adevăratului popor maghiar, ci contra unei nobilimi, care storcea în mod egal pe maghiari și pe români. (În revoluția din 1848 însă, pe lângă elementul economic, preponderază deja tendința de afirmare națională).

Azi chestia revizionismului face ca 10 state vizate să țină 10 armate permanente, 10 jandarmerii, 10 poliții și zeci de alte trupe înarmate deghizate. Și faptul acesta contribuie în cea mai mare parte la agravarea crizei din bazin. Azi reprezentanții mai mult sau mai puțin chemați a 7 milioane de austriaci și 8 milioane de maghiari umple lumea cu protestele lor. Se vor fi comis — poate — greșeli la trasarea granițelor, dar în Europa centrală trăesc azi mulțumiți cu granițele actuale 13 milioane cehoslovaci, 14 milioane de jugoslavi, 17 milioane de români și 32 milioane de polonezi, în total 78 milioane de oameni. Și iată că aci problema dunăreană înfățișează un aspect etic, căci înainte de război aceste 78 milioane de oameni erau victimele celui mai absolutist sistem de guvernare astro-ungar, german și rusesc. Iar descompunerea acestor imperii a fost tocmai validarea unui principiu etic.

Sir Walter Layton, un celebru economist englez, voină să ilustreze situația țărilor din bazinul dunărean, afirmă, că aceste țări s'au înscris într'un club de sinucigași. Afirmăția din punct de vedere economic ar putea fi logică, dar scapă din vedere principiul etic al naționalităților dezrobite.

* * *

O regulă economică elementară spune, că cu cât un stat este mai slab din punct de vedere economic, cu atât este mai dependent de comerțul său extern. În Statele Unite averea pe cap de locuitor este evaluată la cca 480.000 Lei, iar din

export revine pe cap cca 4800 Lei. Austro-Ungaria avea înainte de război o avere de 160.000 Lei, iar exportul de după război în Austria era de 6240 Lei pe cap, în Ungaria 2880, în România 1440, în Cehoslovacia 5600, în Jugoslavia 1280 Lei. Statele Unite exportează, în timp normal, abia 5% din producția lor. Statele dunărene **trebuie** să exporteze 20—50%, ca viața lor economică să decurgă normal. Ori ele au pierdut peste 70% din comerțul total. Din cauza politicii de revizionism statele dunărene nu pot admite nici în gând o uniune vamală în sensul celei concepute de Austria. Se tem că noul echilibru economic, ce s'ar naște după înfăptuirea Unirii, ar putea răsturna echilibrul politic de azi. Ori popoarele desrobite abia eri de sub jugul absolutismului, n'au uitat încă trecutul.

Ș'apoi mai este o piedică. Chiar dacă Austria și Cehoslovacia și-ar acoperi întreg mancoul de cereale dela statele agrare dunărene, în România, Ungaria și Jugoslavia tot ar rămânea cca 300.000 tone cereale disponibile. Germania și Italia ar putea absorbi foarte ușor acest plus, căci el nu face, decât o foarte mică parte din importul lor. Însă Germania nu s'ar învoi niciodată, să cumpere grâu de la România pe bază de tarif preferențial, câtă vreme aceasta își procură produsele industriale necesare exclusiv dela Cehoslovacia. Iar dacă România ar cumpăra produse industriale și de la Germania, Cehoslovacia ar denunța îndată acordul cu România neadmițând în nici un chip concurența mărfurilor germane pe piețele bazinului.

Rămâne deci, ca un fel de soluție numai propunerea Micii Antante, ca statele, două câte două, să caute

calea spre o înțelegere și să caute posibilități, pentru încheierea unor acorduri economice-comerciale sincere. Fiecare stat își cunoaște nevoile sale. Poate deci trata direct cu alt stat pentru acoperirea lor. Dar pentru o înțelegere colectivă, pe lângă cele arătate mai sus, s'ar îngreună și greutățile tehnice, de detaliu, de neînvin.

Apoi nu se cunoaște precis nici atitudinea Franței în cazul unui acord al țărilor dunărene cu Germania, dar este foarte ușor de prevăzut, că nu-l poate vedea cu ochi prea buni.

Direct Franța nu este atât de interesată în ceiace privește criza din bazinul dunărean. În 1928 bazinul a cumpărat dela Franța mărfuri în valoare de 8670 m. lei, în 1931 acest import a scăzut la 5120 milioane. Însă aceste cifre nu reprezintă decât 3,5% din importul total al bazinului. De altă parte Germania a vândut bazinului mărfuri de 53280 milioane lei în 1928 și de 36480 mil. în 1931. Aceste cifre reprezintă 21,1% din importul bazinului în 1928 și 24,7% în 1931, deci un spor de import de 3,6%. Astfel ajutorarea bazinului cu un întreg ar însemna mai mult facilitarea desfacerii germane decât îmbunătățirea desfacerii franceze. Problema viitorului Europei Centrale din punct de vedere politic și economic iar s'a redus la problema relațiilor franco-germane. Franța are 500 miliarde lei aur. Ea poate să intervină numai pentru protejatele ei, România, Cehoslovacia și Jugoslavia. Dar fenomene noi arată că și Franța, care de prezent are peste 2 milioane de șomeri, poate fi prinsă în hora nebună a crizei. Va interveni ea, în consecință și pentru celelalte state, prin acordare de credite, sau

va menține și pe mai departe situația de față? Iată că problema bazinului dunărean a devenit cea mai arzătoare problemă a Europei! Și după cum va trata Europa, respective Franța, acest bazin, foarte probabil că așa o va trata și pe ea America, în ceea ce privește chestia datorilor vechi.

* * *

Între timp cazanul infernal al acestui război economic universal, adevărat «bellum omnium contra omnes» fierbe mereu. Și-l alimentează toți din toate părțile: țările învinse cu revizionismul, cele învingătoare cu tendințe de a nu-și pierde supremația. Se amestecă în el fascismul mussolinian, care și-a extins suveranitatea asupra Albaniei, iar în atitudine oscilează între o politică strict italiană și între o colaborare cu Germania în bazinul dunărean — contra Franței. Anglia, ca totdeauna, stă atentă și studiază constelația pentru a prinde momentul de a interveni ca o putere împăciuitoare de arbitraj, — în interesul mărfurilor sale și al transacțiilor sale bancare. Se suprapune peste toate acestea activitatea economică și politică a Sovietelor, cari ar vrea să vadă înfăptuită deja revoluția mondială, iar în cel mai recent timp se suprapun și mașinațiile de pistică perfidă ale Japoniei, care ar vrea să câștige supremația în Orientul îndepărtat, prin slăbirea puterii Angliei, Americii și a Sovietelor. Fi-va suficientă năzuința bărbaților de stat bine intenționați, de a deschide supapa cazanului încins și a da drumul presiunii, sau nu? — în starea actuală a lucrurilor, nici pe departe nu se poate bănuși.

Ing. VIRGIL BIROU

Simfonie finală

Ritmuri se'ncheagă, se desfac în plutire chopiniană,
Palidul sboară apăsător, descompus.
Totul îți pare pierdut, departe și apus
Licărirea mai amintește viața aprigă, aeriană.

Guri proaspete de morminți cască la soarele orbit de nori.
Crucile de stane lucesc melodic la căpătâiu.
Bemoli-s cei din urmă, diezii cei dintâi
În ariile vieții prinse pe la subțiori.

Singurătatea mă'nchide'n ea, ca notele în clape....
Doar strunele mai spun că sunt cu tine'n sală.
Ca mâine voi asculta simfonia finală
Sub vinete falduri de cer și de ape.

PETRE PASCU

Vânătoare

*Platani de vis veghiacă pe neumblata stradă.
O dără de lumină a scos un glonț din pușcă.
Senin rotește uliul, ghebosul mers să-l vadă.
Un pumn de fulgi sburără. Și ciocul aer mușcă.*

*O goarnă repexită a spart seninul tocmai
Ca pe o țeastă dură de sânge sau granit:
Pândarii fug, se'ndeasă, să prindă și ei numai
O aripă sau miros de ceruri și zenit.*

ȘTEFAN BACIU

PROBLEME SOCIALE

Din problemele filosofiei științelor

Goana avidă după cunoștințe imediate îndepărtează spiritul meditativ al omului de știință de scopul real al misiunii sale, însă numai pentru un moment, fiindcă în cealaltă clipă retrăiește din nou dorința explicării, a cunoașterii necunoscutului fundamental, a dorului după *siguranță*. Vrea să fie sigur de ceva¹⁾ pe care să-și poată clădi întregul său comportament, prin care de obicei își justifică predilecțiile științifice; vrea ca prin această certitudine să determine adevărata explicație a Universului. Descartes n'a mers prea departe. — Explicabilitatea este oare posibilă? — Ar fi trebuit să se întrebe — nu este numai o dorință personală efemeră? Și în fine la care Univers — obiect se referă năzuințele noastre?

Întrebările acestea așteaptă un răspuns definitiv. Azi răspunsul la prima întrebare ne pare evident, explicabilitatea poate fi satisfăcută numai individual, cu mici accente de generalitate și numai după stări psihice speciale. Vom mai reveni. În ceace privește Universul, în concepțiile celor cari i-au urmat lui Descartes, Universul era considerat ca totalitatea lucrurilor existente în mod psihofizic. Însă noțiunea aceasta a Universului este prea neîncăpătoare. Sunt lucruri cari spre deosebire de cele reale — și — ideale — existente au pur și simplu numai atributul *neexistentii*. Iată ceva bizar. Se pare că noțiunea de lucru neexistent, este contrară bunului simț. Într'adevăr, în mod obișnuit, prin «lucru» înțelegem ceva existent și atunci «lucrul neexistent» ar fi un ceva existent, care nu există, ori aceasta este cea mai expresivă contradicție. Se pare că ne-am isbit de o intuitivă imprecizie a felului nostru de a gândi, o limită ne barează calea, însă una inferioară sau superioară? Deducția noastră a fost ascendentă — oare? Cert că nu! Am uitat un lucru, o siguranță preconizată de mult, aceea a elaborării conceptuale. De câte ori nu ne dăm seama de aceasta și ea intervine mereu²⁾; spre regretul nostru cel mai profund nu

putem gândi decât în mod logic; ori de unde ar proveni aceasta, n'are importanță, în mod vădit *dependența* aceasta ne însoțește, ne tace calea spre un «tertium datur est» și deși ne-am convins că progresul se face numai prin salturi, contraziceri uimitoare și paradoxuri, totuși prin natura noastră vom rămâne în veci niște simpli «*silogiști*».

Orice s'ar întâmpla în afara noastră, un contrast ni se prezintă, acela al *eului și noneului*, care ne arată că de cele mai multe ori trăim numai într'un eidetism al eului. Și aceasta este iar o certitudine. Lucruri existente, elaborări conceptuale și imposibilitatea de a se debarasa de noi — înșine sunt sigure realități, atât externe cât și interne. De aici rezultă, după oarecare reflecție, un principiu fundamental al epistemologiei: *principiul identității*: ea constă în asemănarea și egalitatea perfectă *între cunoștințele* noastre despre lumea externă, stabilite în mod științific, și realitatea lumii externe; nu admiteme deci, valabilitatea prelucrării «*materialului*» cunoștinții de către formele de intuiție și de inteligență, căci dacă noi nu vom putea cunoaște «*realitatea în sine*» a lumii externe, în schimb vom putea cunoaște «*realitatea simplă*» (φαινόμενα) care ni se va putea înfățișa desigur într'un raport strâns de proporționalitate cu «numărul». O realitate până ajunge la forma de «senzație» trece prin o serie necunoscută de transformări, datorite operei așa ziselor «forme de intuiție și inteligență». Aceasta nu înseamnă încă falșitatea ei; voind să lucrăm asupra realității, operațiunea noastră, pornită poate într'o direcțiune greșită, trece prin aceleași transformări, se resfrânge prin același sir de prisme psihice și se aplică apoi întocmai realității, efectuând operațiunea pe care o dorim, fără ca să știm în mod clar și sensibil, cum aceste operațiuni inverse au atins esențialul. Însă l-au atins. De aceea știința considerând coeficientul de modelare al acestor forme ca egală cu unitatea, poate susține că rezultatele ei coincid cu realitatea «*cunoștibilă*» pentru noi.

În definitiv: a susține că niciodată nu vom putea cunoaște realitate în

sine, înseamnă a afirma în mod absolut ceva, adică existența unei stări care aparține numenului; însă lucrul în sine nu-l putem cunoaște. Reiese:

1. dacă «afirmarea necunoașterii absolute a realității» coincide cu una din adevărurile absolute, deci dacă face parte din lucrul în sine, atunci n'o cunoaștem;

2. dacă o cunoaștem, nu face parte din lucrul în sine, deci nu este un adevăr absolut. Enormități! și așa mai departe, ad infinitum.

Ceeace trebuie să reținem de aici este prelucrarea și prezentarea fenomenelor, mai precis dependența lor de doi factori: eul și non-eul. Non-eul este în concepția noastră chiar realitatea în sine a oricărui lucru extern eului, care primește acel lucru cu anumite predispoziții definite sub denumirea de *personalitate* și n'avem niciun motiv să deosebim personalitatea eului de persoana omului care-l posedă și să nu înglobăm în acest eu chiar și caracterele fizice tipice ale persoanei-posesoare. Astfel factorul «eu» devine factorul «om» și individualitatea fiecărui eu se conservă destul de lămurit prin *caracterele omului-posesor*. Eul contribuie la formarea noțiunilor, la închiegarea lor, stabilește și transformă, prin funcțiunile omului-posesor, *necesitățile intelectuale și psihofiziologice*, la cari se reduc aproape toate întrebările noastre asupra non-eului: problema D-zeirii, a liberului arbitru, a bunului social, etc.

E lesne de înțeles atunci de ce tocmai diferențele psihofizice specifice determină stările de concepții diferite (Weltanschauung-und-Vorstellung) și de ce acestea sunt legate numai de stabilitatea echilibrului individual. Ori diferențele specifice cari coordonează atenția, percepția, memoria, imaginația, sensibilitatea, etc. unui individ se referă la un număr foarte redus de factori de stabilitate psihofizică. Am considerat deocamdată numai cazul tipului intelectual, care prin felul său de traiu se supune mai ușor unui asemenea studiu și am ajuns la concluzia¹⁾ că acești factori sunt următorii:

¹⁾ Studiul acesta va fi dat publicității după-ce vor fi gata și interesantele diagrame psiho-matematice pe care, le pretinde, însă cari cer o penibilă muncă statistică.

¹⁾ Deși chiar Democrit afirmase: «Μή μάλ' λοντόθεν ἤ το μὴδὲν εἶναι» (tot așa este ceva ca și nimica).

²⁾ Vezi articolul «T. Vescan: Axiomele Fizicii».

1. *Travaliul*
 - a) contemplațiunea
 - b) producția memorativă și culturală.
 - c) munca zilnică.
2. *Viața sexuală*
 - a) relațiunile.
 - b) productivitatea individuală științifică.
3. *Relațiunile psihofizice*
 - a) comportamentul general.
 - b) caracterul sportiv.
4. *Comunitatea* care precizează rasă, națiunea, religiunea, societatea și obiceiurile, etc., în care trăiește individul (appartenance).

Pe unii dintre acești factori trebuie să-i explicăm. De ce aparține tocmăi vieții sexuale productivitatea individuală științifică? N'avem decât un singur răspuns: *psihoanaliza*. De altfel într-o producție efectivă științifică (memoriu, lucrare de erudiție, descoperire...) deosebim patru stadii de evaluare, în primul contemplațiunea pregătește subiectul, în al doilea din cauza unei stări psihice deosebite ajungem la productivitate (sublimare, perseverență, predispoziție naturală, etc...), suntem la maximul activității; în al treilea stadiu activitatea scade, devine aproape memorativă și în fine

atitudine psihică: teamă, obraznicie, lașitate, timiditate, mers sigur, etc...

Utilizând niște metode speciale psihometrice, bazate pe teste subiective și introspecție, constatăm ¹⁾ că variația comportamentului individual normal urmează o lege matematică de forma

$$V = 1 + kt e^t \sin t$$

în care V este variația comportamentului, t timpul (vârsta individului) și k un coeficient personal reprezentând intensitatea de introspectivizare. Curbei V se mai atașează alte două, una: o dreaptă

$$E = \frac{1}{3}kt + 1$$

care reprezintă stările de echilibru sufletesc, de stabilitate excesivă, alta

$$D = a - \frac{k}{3}t^2$$

parabola de disechilibru sufletesc, care descrie destul de obiectiv repartizarea stărilor pesimiste ale unui individ (v. fig.).

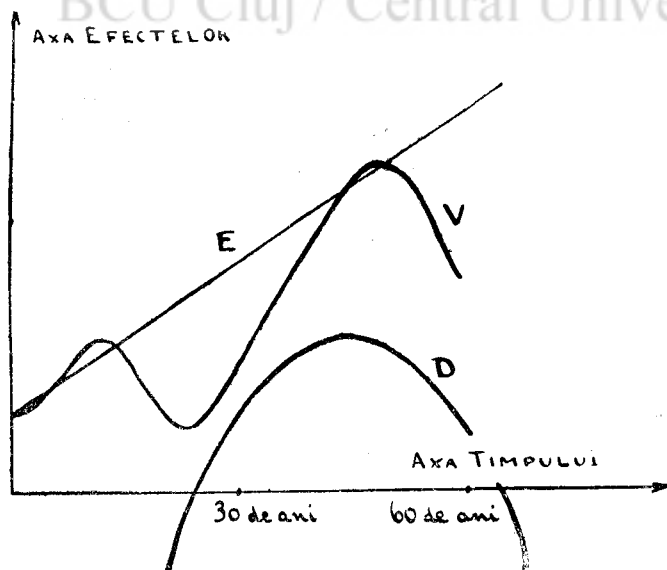
Cum vedem factorii de stabilitate psihofizică determină o legătură organică invariabilă între lumea con-

fizică fondată pe combinația pură a noțiunilor, pe o combinație eterică, de frumoasă aparență de rigoare logică, încă independentă de activitatea noastră zilnică și de starea noastră interioară. Paralelismul acesta fiziopsihologic ne relevă că spiritul uman este o sursă de liberă-acțiune, în sensul eului omului-posesor, o putere personală valoroasă. În această privință Rey ne spune următoarele: «Chaque individu apporte bien en effet, avec lui par les actes qu'il produit, une richesse, si infime qu'elle soit, dans l'univers: une manière particulière et nouvelle de voir cet univers et de réagir sur lui. C'est si l'on peut dire, sa raison d'être, ou sans cela l'individu n'aurait aucun sens. Ce qui lui donne sous sens et sa valeur, c'est l'oeuvre qu'il fera, la réaction qu'il aura sur les choses, la personne subjective qu'il construira, qu'il créera au sein de cet univers même, et grâce à la connaissance qu'il en a. En fait, toute action humaine est une action sur le réel et à l'aide des éléments que lui fournit ce réel. Elle insère quelque chose qui entre dans le cours de cet univers et qui, du même coup, l'enrichit. Ainsi l'âme semblerait le pouvoir personnel de connaître l'univers et d'agir sur lui dans les limites très restreintes imposées par le point de vue particulier qui l'individualise». Consecințe remarcabile, nimic de adăugat.

E de observat însă că deși înlăntuirea aceasta neînlăturabilă între procesul gândirii și factorii de stabilitate psihofizică există, totuși numai printr-o introspecțiune ulterioară o putem afla. În exprimarea curentă rămâne nedefinită, încât toate construcțiile noastre logice ne apar ca existențe transcendente evidente. De multe ori numai posibilitatea că te poți exprima asupra unei probleme, îți dă impresia rezolvării și în ceea ce privește metafizica trăim numai din aceste impresii. Nu există probleme de filosofie științii independente de orice altă preocupare umană și se înșală amar acela care crede, că măcar în cadrele unei anumite discipline poate defini conture noi fără cunoașterea oprofundată a doctrinelor celorlalte discipline.

TEOFIL VESCAN

Cluj, la 15/VIII 1934.

Curbe psihomatematice: V (variația comportamentului normal), E (dreapta de echilibru psihic) și D (parabola de disechilibru). Formulele din text sunt cea mai probabilă interpretare a lor.

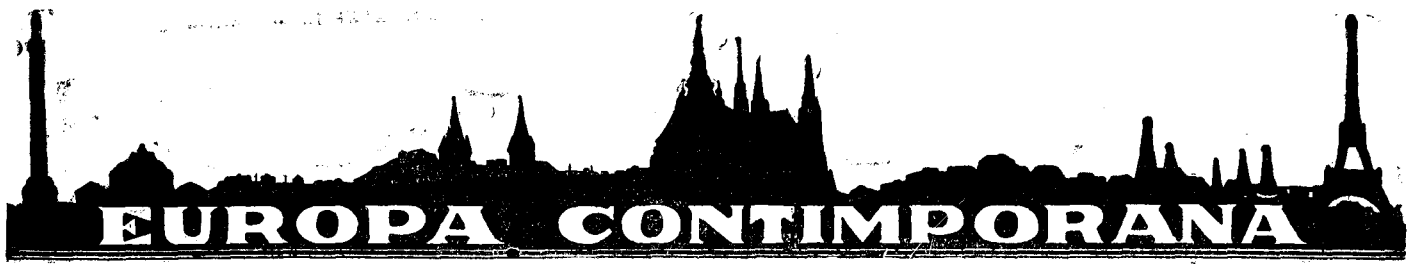
în al patrulea constă numai dintr-o muncă zilnică mecanică.

În fine sub caracterul sportiv rezumăm o clasa întreagă de proprietăți fizice care poate determina o

ceptelor eului și lumea atributelor omului-posesor.

Deci nu se poate imagina o meta-

1) Aceeași observație ca mai înainte.

DISCUȚII ȘI RECENZII

Roman Ciorogariu: Speranția, Lumina, Biserica și școala, Tribuna. Editura «Sindicatului Presei române din Ardeal și Banat», Cluj, 1934, nrele 3—4 din «Biblioteca ziaristică».

Părintele episcop Roman Ciorogariu este un mare talent gazetăresc. Din tinerețe a purtat cu sine cele două misiuni deopotrivă de scumpe: profesoratul și ziaristica, îmbrățișându-le cu egală efuziune și ducându-le până la cea mai frumoasă strălucire. Vârsta de 82 ani îl găsește în picioare, în deplină vigoare, cu un fecund și tineresc dar de a scrie, pe care-l cultivă cu vechea-i pasiune împlinind paralel și oficiile complicate ale conducerii eparhiei ortodoxe de Oradea Mare dela Unire încoace.

Când vrem să scormonim trecutul cu întreprinderile lui de presă și să evocăm figurile proeminente ale gazetăriei, cine putea să se achite mai bine de o asemenea sarcină decât un bărbat care a trăit din plin atâtea decenii în mijlocul tuturor furtunilor și a fost însuș un profesionist inițiat în toate tainele planurilor urzite? Experiența vastă ne este foarte edificatoare. Broșura despre revistele din Arad «Speranția», «Lumina» și «Biserica și Școala», apoi despre cotidianul de mare prestigiu «Tribuna» împlinește un simțitor gol în analele ziaristicii românești. Părintele episcop Ciorogariu deține o vervă scăpărătoare, scrie cu convingere și culoare, își apără cu dărzenie credințele și prietenii, se știe însă înălța peste considerente trecătoare la interesele generale ale oștei.

Indeosebi informațiunile asupra ziarului «Tribuna» sunt extrem de prețioase. Pentru gazetarii de profesiune ele sunt cât se poate de instructive. Cum a crescut ziarul «Tribuna» până s'a instalat în casă proprie—sunt pagini cu totul inedite. «Presa română din Ardeal n'avea căpătâi până atunci», «acum a intrat în prima ei casă frumoasă, în însuflețire numită palat, căci palat era față de ce era mai înainte» (p. 51).

Prin spiritul său de intransigență, opoziție și criticism, «Tribuna» s'a impus și «toată ierarhia scriitorilor ardeleni se desvoltă la «Tribuna» (p. 20).

Sindicatul ziariștilor români ardeleni și bănățeni contribuie cu acest volumaș la lămurirea stărilor dintr'o epocă întreagă de frământări gazetărești și mulțumește din toată inima bătrânului episcop pentru valoroasa broșură.

*

C. Antoniadă: Machiavelli (omul, timpurile, opera). Vol. II în editura «Cultura Națională», București, lei 100.

Am așteptat cu interes apariția volumului II din opera d-lui Antoniadă. Este una dintre cărțile grele, bine documentate, frumos și îngrijit editate. În 428 de pagini se expun dramaticele sbuciumări ale omului politic florentin dinainte cu 400 de ani.

D-l C. Antoniadă se distinge aici prin analiza fină a atâtor concepte, pentru a ne lămuri asupra înțelesului lor din acea vreme.

Machiavelli întrebuițează cuvântul virtute-*virtù*, în sensul de curaj, de bărbăție, de talent unit cu abilitate. El face apologia statului, pe care-l situează mai presus de orice, mai presus de morală, justiție, biserică. E absurdă calea mijlocie: *la vie del mezzo*. Nu calitatea îl interesează, ci energia, dinamismul clocotitor.

Celebra broșură *Il Principe* este o scriere de circumstanță, dintr'un condeiu, cu scopul de a convinge repede și hotărîtor. Ea este mai mult un remediu, decât un ideal. Însă cucereste inimile peste veacuri prin două calități mari: prin totala ei sinceritate și prin fascinanta ei profetie asupra unificării Italiei. Aici se vede că Machiavelli preferă rațiunea superioară de Stat oricărei rațiuni particulare.

Este o greșală să se atribue machiavellismului conținutul propagat că «scopul scuză mijloacele»; nu este vorba despre orice scop, ci de o ierarhizare de scopuri, dintre cari cel mai de seamă este întărirea Statului.

Discorsi sopra le Diche di Tito Livio este a doua operă principală. Titlul este mai mult un pretext. Căci avem aci o colecție de eseuri asupra actua-

lității, bine gândite. Străduința lui Machiavelli este să smulgă politica din domeniul teoretic și să o aducă pe terenul cercetărilor exacte, riguroase și obiective a realităților (p. 122). Analizează toate trei formele de stat și constată superioritatea republicii (p. 146), care consideră pe oameni nu ca pe niște supuși, ci ca cetățeni. Critică aspru creștinismul, care face elogiul sufletelor slabe și îndepărtează omenirea dela viața pământească (p. 157), idealul creștinismului fiind ca mai mult să suferi decât să săvârșești lucruri mari.

Machiavelli condamnă tirania care este «semnul sigur al corupției» și laudă democrațiile cari singure sunt capabile să păstreze cuceririle. Statul să-și mărească deci încontinuu numărul cetățenilor cu dreptul de a participa la cărmuire; «mulțimea e mai înțeleaptă și mai statornică decât principii» (p. 176—77).

Metoda de cercetare a politicii este metoda științelor naturale. Statul este un obiect de cunoaștere naturală. Machiavelli arată cum se poate forma un stat liber.

L'Arte della Guerra este iarăș un studiu interesant al lui Machiavelli, căci pentru prima oară se insistă asupra infanteriei ca regină a bătlilor. Machiavelli e primul om modern care a pledat pentru serviciul militar universal și a cerut desființarea gloatelor de mercenari.

Istoriile Florentine este o colecție de opt volume scrise între 1520-25, la care s'a angajat cu greu, pentru că după ce dăduse ca model de principe pe Valentino era greu să vâsleze astfel încât să se însărcineze a servi istoria dușmanilor aceluia. Machiavelli însă nu sacrifică adevărul. Își păstrează independența de judecată. Ridică o aspră acuzație contra papalității, cu toate că el era plătit de un papă ca să-i facă cronică. După Machiavelli papalitatea este cauza dăinuirii desbinărilor în Italia. Cu toate că Istoriile Florentine nu sunt scrise cu elan, totuș ele au influențat pe atâția mari istorici în orientarea lor asupra evenimentelor din cetatea florentină.

D-l Antoniadă trece apoi la critica

creaţiunilor literare ale lui Machiavelli, care a scris mai multe piese de teatru şi poeme. Deci complexa personalitate a marelui florentin şi legăturile strânse cu cercurile literare (Gli Orti Oricellari) sunt puse minuţios în evidenţă. Cel mai mare succes l-a obţinut Machiavelli cu comedia *Mandragola* care a stârnit un interes universal.

Cu toate privaţiunile şi suferinţele îndurate prin îndepărtarea din funcţiunile publice ale republicii, Machiavelli n'a dezarmat, ci şi-a creat superioara satisfacţiune a scrisului care l-a compensat cu nemurirea însăş. Dacă el ar fi fost utilizat exclusiv în misiuni grele şi fără răgaz, cu siguranţă nu s'ar fi concentrat în studii de viguroasă disecţie a societăţii italiene, care era «ruşinea lumii» (vituperio del mondo) şi culmea corupţiei.

D-l C. Antoniadă ne-a dat o monografie completă şi valoroasă a genialului gânditor Machiavelli (mort 1527), punând în lumină intensă şi vremea în care a trăit. E o monografie de mare onestitate şi temeinic studiu.

*

Eugen Relgis: Prietenii lui Miron. Ed. «Cugetarea», lei 35.

Un dragălaş volum de eseuri asupra iubirii în diferitele evoluţii de vârstă. Eternă preocupare pentru condee, pentru psihologi, pentru psihiatri. Etica amorului va fi desbătută cu atenţie de către finii analişti. O peană de larg orizont umanitarist ca cea a încercatului scriitor Eugen Relgis, îşi va pune subiectul cu seriozitate, fineţe şi dela o înălţime care să fie o revelaţie purificatoare.

O fată tânără este încă nehotărâtă în alegerile ei. Nu cunoaşte îndeajuns intenţiunile celor cari se apropie în numele iubirii. De aci nehotărîre, capriciu, incertitudine. Norii însă trec şi sufletul se înseninează prin desvelirea răbduriei a adevăratei iubirii.

Distingerile se cern şi Victor-ii «cari confundă iubirea cu sportul, sentimentul cu instinctul» sunt înălţuraţi de tinerele fete convinse de justetea drumului pe care trebuie să apuce cu încredere.

În căsătorie se pune continuu cântarul sentimentului care asigură echilibrul sufletesc şi puterea de muncă. «Iubire! da — însă călită în jarul prieteniei».

Trei eseuri încărcate de rodul matur al reflecţiilor luminate de ştiinţă şi răspundere. «Şi în moara mea cerebrală, grăunţele vieţii curg în fir de aur cald, se strâng în sacii trecutului — hrană pentru clipa care trece, pentru viitorul vorace şi amorf»... (p. 98).

Literatura d-lui Eugen Relgis e

profund recreatoare şi primenitoare de suflete. Un spirit ager de observaţiune despică negura şi dă îndrumarea salvatoare. O literatură de sănătate morală.

*

Ioan Petrovici: Rotocoale de lumină. Editura Casa Şcoalelor, 1934, lei 50.

Filosoful dela Iaşi strânge în acest volum mai multe discursuri, conferinţe şi reflecţii la problemele actualităţii în diferite împrejurări. Atitudinea sa este determinată de seninătatea şi calmul gânditorului obişnuit să vadă lucrurile sub unghiul unui criteriu larg filosofic. O blândă şi umană înţelegere a sistemelor diverse de cugetare.

Remarcăm în volum îndeosebi cele două studii: asupra spiritualistului francez Jules Lachelier şi asupra Inconsequenţei. Cu toate că ataşat apriorismului şi ideii de necesitate raţională Lachelier e totuşi un filosof al libertăţii care se vedeşte în natură ca inventivitate şi ca finalitate în orice inducţie răsleată; «voinţa este principiul şi fondul ascuns a tot ce există», voinţa este dinamica subiectului gânditor. Spiritualismul lui Lachelier este dinamic şi creator. D-l Petrovici a cercetat cu grije corespondenţa lui Lachelier din care a putut contura figura lui de gânditor original. Asupra inconsequenţei a rostit o conferinţă în Bruxela aducând câteva puncte de vedere de aprecia-bilă originalitate: schimbarea de atitudine reclamă adesea eroism, pe când consecvenţa trădează un fanatism strâmt; consecvenţa cu orice preţ sărăceşte viaţa sufletească, ba e chiar criminală când refulează virtualităţi valoroase şi refuză noile perspective de progres.

În restul volumului facem cunoştinţă cu o întreagă revistă a tendinţelor contemporane în filosofie, se insistă asupra realismului unor Kiiupe, Bergson, Husserl, Scheler, se ocupă de problema religiei şi bisericii, are delicioase însemnări memorialiste şi o sensibilitate de poet faţă de opera lui François Coppée; despre A. D. Xenopol se exprimă cu recunoştinţă pentru stimulul în cercetarea filosofică.

În Dumnezeu creştin vede «imaginea anticipată a înfrăţirii popoarelor», iar constatarea armoniei în natură trebuia să ducă omenirea la concepţia monoteistă.

Pe fiecare pagină culegi roadele unor reflecţiuni de orizont şi savurezi stilul limpede al clasicismului.

*

Keyserling: La révolution mon-

diale et la responsabilité de l'Esprit. Stock, 1914.

Filosoful dela Darmstadt a participat la consfătuirile convocate de comitetul francez al cooperaţiei europene prezidat de Paul Valéry cu scopul de a cerceta viitorul spiritului european. Şi-a avut partea sa considerabilă de intervenţiuni, şi antrenat de discuţii şi-a pus problema cu detalii în volumul acesta, în care a concentrat de altfel fructul unor preocupări statornice de 40 ani. Keiserling se mişcă pe aceeaşi linie filosofico-sociologică cu Spengler. Profetizează agonia civilizaţiei actuale europene, care va fi măturată de forţele elementare telurice, urmând ca pe aceste ruini să se aşeze cândva domnia Spiritului pur.

Keiserling începe prin a demonstra falimentul erei intelectualiste de azi, incapabilă de a fi prevăzut dezastrul. Ştiinţa şi politica şi-au pierdut orice prestigiu. Deaceea trebuie făcute toate încercările pentru respiritualizarea posibilă a pământului. Astăzi, «nici o naţiune, nici o religie, nici un sistem politic nu exprimă totalitatea posibilităţilor omenestii şi niciodată nu o vor exprima, căci umanitatea este esenţialmente un ansamblu polifonic» (p. 111). Omul însă face corp cu universul întreg (p. 183).

Centrul lumii nu mai este astăzi Parisul, ci Moscova. Fără Moscova n'ar fi fost nici kemalism, nici fascism, nici naţional-socialism. Este era satanismului rusesc. Poporul rus este poate elementul cel mai reprezentativ al viitorului, un adevărat tip universalist, ecumenic.

Până acum am trăit vrăsta mecanică. Acum intrăm în vrăsta vitalistă şi psihologică. Naţionalismul şovin va trebui să cedeze. Deodată cu universalismul însă se oferă cel mai bun mediu pentru ascensiunea individuală.

Explică victoria lui Hitler din cauza corupţiei anterioare şi prin caracterul profetic al conducătorului. Caracterele decid astăzi totul.

În partea finală Keiserling e cu totul optimist. Crede într'un viitor, în care majoritatea oamenilor va scăpa de tirania grijilor materiale şi va duce o viaţă mai puţin aspră.

La Paris s'a dat o atenţie deosebită concepţiilor lui Keiserling şi însuş Paul Valéry i-a prefăţat volumul.

Caracterul profetic al unei cărţi îi scade în mod firesc din valoarea ştiinţifică. Însă încheierile unei personalităţi de talia lui Keiserling se impun unei atenţiuni generale.

ION CLOPOTEL

Idealuri și realități în literatura bulgară până la 1877

(Contribuție la relațiile româno-bulgare)

Cunoștințele pe care le are publicul bulgar despre literatura română se reduc la câteva informații cari cu totul vag se transmit în deosebi din Franța. Dacă despre literatura română în Bulgaria nu se poate vorbi mai mult decât ceea ce ne dă un ziar de informație literare, acelaș lucru se poate spune și despre literatura bulgară în România.

La noi în țară unde cu un mare avânt și entuziasm se primește tot ce vine dela alții, cu regret se poate constata că despre multe popoare foarte multe lucruri se știu, dar despre popoarele vecine aproape că nu vrem să știm. Această concepție greșită animează numai pe oamenii cu vederi strănte cari nu pot discuta decât despre eul lor ca ceva mai presus ca toate. Dintre toate popoarele vecine, poporul bulgar a fost întrucâtva privit sub aspectul numai structurii vieții sociale și economice ceiace dovedește marele interes ce manifestă oamenii politici când vorbesc de organizarea vieții de stat la vecinii noștri din sudul Dunării.

Ion Bogdan răposatul profesor de slavistică în lucrarea sa «Românii și Bulgarii» spune: «Există o mare analogie din punct de vedere istoric între soarta acestor popoare balcanice, dar nici n'au fost așa de strâns legate unul de altul în tot cursul istoriei lor ca poporul bulgăresc cu cel românesc», iar marele poet și revoluționar bulgar Hr. Botev pe timpuri scria dela București: «Pe drumurile dela Belgrad până la Bosfor și dela Carpați până la Marea Egee, vibrează multe civilizații cari desigur dincolo undeva în Balcani se vor întâlni...» Multe noțiuni și-au pierdut justa lor valoare, aceasta din pricină că se perimează fondul și ia o înfățișare contrară adevărului înțeles al noțiunii. Așa de exemplu dacă în lumea antică noțiunea «demagog» nu înfățișea decât persoana conducătorului de masse. În decursul istoriei această noțiune perimată nu exprimă decât pe omul politic înzestrat cu calități josnice. Dar sunt unele noțiuni cari se încetăținesc în vorbirea curentă și în raport cu înțelesul care i se atribue sunt considerate ca bune sau rele. Așa poetul bulgar Hr. Botev notează că oamenii se supără că li se spune măgar, bou și se bucură, făcându-le mare plăcere când li se spune porumbelule, mielule ca și cum porumbelul aduce mare folos oamenilor decât bou care muncește din zor la aratul pământului. Dacă am făcut această remarcă e cu scopul să evidențiez ceace marele nostru istoric N. Iorga a spus cu privire la așa mult insultații balcanici. Care a fost mirarea tuturor când au aflat dela istoricul nostru că acești balcanici au o etică mult mai superioară multora dintre popoarele Occidentului. Priviți munții Balcani, ascultați murmurul apelor, și cîrîpîtul păsărilor, vedeți câmpiile vaste și apele curgătoare în care se scaldă cărdurile de copii și în totul veți vedea splendoarea vieții libere a unor oameni neatinși de multele vicii pe care le are Occidentul. Sociologia păcii balcanice poate fi scrisă numai pe brazda pământului de care e legat țărănul de prețutindeni. Nu începe îndoiială că oameni buni și oameni răi există în toate țările. Și atunci nu putem atribui calitățile unui individ, ea fiind proprii întregului popor. Peste ura și minciuna care gătuiesc popoarele și nu le dă pace să se înțeleagă dăinuiește

spiritul ale cărui graniți după cum spune Lamartine sunt acolo unde el ajunge. Acest spirit care nu trebuie înțeles ca o forță mistică ci mai mult ca însușiri intelectuale și culturale cu cari este înzestrat un popor, nu poate fi altceva decât energia canalizată spre drumul binelui și al înțelegerii.

Dacă vom face o incursiune în literatura bulgară vom constata tragedia unui întreg popor care în decursul istoriei n'a trecut decât prin zbuciumări și sfâșieri împletite într-o epopee romantică a însuși acestui popor.

În dealungul anilor până la catastrofa din 1393 în Bulgaria existau toate condițiile pentru o strămtorare socială care a continuat și după acea dată. Noua creație politică creată în Occident prin secolul al XII-lea era burghezia, care trebuia să descompună vechea formațiune feudală, lansând ideea de egalitate și libera exercitare a muncii personale. Ori Bulgaria unde feudalismul cu forma sa de sclavie își înfipsea adânc rădăcinile în organismul social, cu greu se lăsa influențată de schimbările și prefacerile ce se petreceau în Occident. Țăranii rămăneau vitele de înhamare la marele car al trinității, boerime, cler și curte. Și în aceste condițiuni sociale Bulgaria își întinde stăpânirea sa dincolo de granițele ei naturale, iar în timpul Țarului Simeon ea are cel mai întins teritoriu. Această expansiune teritorială se poate asemăna cu aceea a Romei care își întinse stăpânirea peste multe țări, fiind condusă de principiul *divide et impera*, iar în timpul gloriei mărețe, când se credea că sfântul oraș Roma e atot stăpânitorul lumii în acelaș interval de timp putregaiul din granițele imperiului roman descompunea organismul social și prevestea prăbușirea marelui imperiu. Istoriei bulgari cu toții greșesc când fac apologia Țaratului Simionean susținând că prezintă secolul de aur al Bulgariiei. Un fenomen de mare importanță ne va lumina, ilustrându-ne întreaga stare socială că în timpul «secolului de aur» care coincide cu domnia Țarului Simion, a domnit o mizerie de aur și speranțe desarte. Precum azi imperiul lui Alexandru, biciul lui Atila, și Spania unde în secolul al XVI, «nu apunea soarele» nu sunt decât o amintire tot așa și din Țaratul Simionean n'a rămas decât controversa istorică ce cu patimă se discută. Iar în timpul acestui «secol de aur» pe o scară întinsă găsește toate condițiunile istorice ca să se desvolte o dogmă social-religioasă care zdruncină așezările de Stat.

E dogma bogomilistă care recrutase ca adepți pe toți nemulțumiții și răsvrățiții regimului. Însă partidul bogomilist n'a putut să se impună ca forță politică, căci nota mistică a dogmei îndepărta lumea dela realizări practice. Însă în schimb în perioada înfloririi bogomilismului apar multe cărți ale căror răsunset uimi lumea întreagă după cum vom vedea mai la vale.

Creștinarea bulgarilor a avut ca o urmare atragerea păturilor de slavi și introducerea scrierilor bulgare. Limba oficială era cea grecească. În această limbă sunt scrise toate tratatele și toate inscripțiile în piatră lăsate de Omortag, Boris și Simion. Copiii hanilor precum și ai boerilor erau trimiși în Bizanț ca să se cultive în l. greacă. Iar în timpul

fraților Ciril (827—869) și Metodiu (817—885) se pune baza unei adevărate scriere în limba veche bulgară prin născocirea alfabetului slavo-bulgar care a fost baza tuturor alfabetelor ale celorlalte popoare slave. Este interesantă discuția ce se duce în jurul acestor doi frați pe cari biserica bulgară i-a trecut în rândul sfinților. Pe când se discută originea lor etnică dacă sunt bulgari sau sârbi, cu toții uită că e greu să se stabilească dacă au o origină slavă să ne putem pronunța că au fost bulgari sau sârbi. Dintre elevii acestor apostoli ai culturii slave vom pomeni pe Gorazd, Clement, Sava, Naum și Anghelarie. Aceștia fiind persecutați au găsit adăpost în curtea hanului. Iar în timpul Țarului Simion se creiază o literatură a cărei premergători nu erau recrutați decât de însuși Țarul înconjurat de boerii lui favoriți. Pe lângă aceștia vin mulți învățați din străinătate și mai ales din Bizanț unde de fapt se cultivau boerii precum și însuși Țarul Simion. În curtea Țarului înconjurat de boieri lua ființă o civilizație bulgară care se limită la traducerea unor texte bizantine din sfânta scriptură, prelucrau motive din vechile cărți bisericești după scriitorii bizantini. Și de această literatură de care s'a servit bizantul ca să țină în întuneric masele largi ale poporului, s'au folosit în Bulgaria lui Simion cei care formau faimoasa trinitate cler, boierime și curte. Și acestui secol, de aur i s'a spus instinctul social al maseilor canalizat în puternica mișcare religioasă-bogomilismul al cărei literatură după cum am amintit a uimit o lume întreagă. Descompunerea statului, viața destrăbălată a clerului și nedreptățile mari ce se petreceau cu poporul de jos, au contribuit la înflorirea bogomilismului. Ei nu recunoșteau biserica și nici preoții, dogma bogomilistă care se bazează pe creștinismul dela origină neagă întreaga organizație de stat care împreună cu Țarul, boierii și ordinele lor nu sunt decât niște creațiuni ale diavolului sau cum îl numesc ei Satanail. Ei scriau împotriva furtului, invidiei, vieții destrăbălate, geloziei, mândriei, bogăției, beției și îndeosebi împotriva a tot ce caracterizează clasa stăpânitoare de atunci. Cu toate persecuțiunile bisericii oficiale și ale statului bogomilismul se răspândi foarte mult în masele populare, iar influența lui a trecut peste granițele Bulgariiei. A trecut în Bizanț unde corupția a înlesnit primirea acestei învățături ca ceva ce trebuia să aducă mântuirea poporului. S'a răspândit în Serbia iar în Bosna a fost primit de însuși păturile aristocratice ca o creație împotriva tiraniei papale. Din Peninsula Balcanică a trecut în Italia de Nord și în Lombardia ideea bogomilistă a fost îmbrățișată de păturile de jos ca o armă împotriva aristocrației tiranice. Acolo erau numiți patareni sau catari. În Franța de Sud-Provence văzând asemenea ce exista între marea învățătură și bogomilismul și răspânditorii, ei au fost calificați ca «Congres» și astăzi «Congres» n'are decât un sens peiorativ.

(Va urma)

VASILE CHRISTU

V I A T A

INTELECTUALĂ

ARDELEANĂ

Monografia socială a Munților Apuseni

Din inițiativa Astrei și sub patronajul M. S. Regelui, Institutul de Higienă din Cluj și Institutul social român din București au organizat în luna August o largă anchetă socială-monografică în comuna Măguri din Munții Apuseni.

Această expediție științifică, pusă sub conducerea d-lui prof. Iuliu Hațiegan, numără 17 specialiști cari s'au preocupat de: higiena generală, nutriția satului, starea culturală, istoricul satului, copilul și școala, coeficientul de inteligență al copilului, folklor și limbă, economie generală, problema agricolă, silvică, sociologia generală și manifestări etico-juridice. Totodată se va organiza și o expoziție pentru tuberculoză, o bibliotecă, câmpuri de experiențe pentru agricultura de munte și se vor da consultații medicale gratuite.

Cea dintâi monografie socială a Munților Apuseni suntem siguri că va fi, în concluzie, un strigăt de alarmă. Este și aceasta o speranță că poate până în cele din urmă se va interveni, din partea Statului, în mod real pentru ameliorarea tragică existenței a Munților.

Fényes Samu răspunde contelui Bethlen

În București apare o revistă maghiară *AUJ MAGYAROK* scrisă pentru Ungaria și pentru ungurii din Ardeal, al cărei redactor este D. Fényes Samu, cunoscutul luptător social-democrat, inițiatorul Societății «Uttörök» (deschizătorii de drumuri) și dușmanul cel mai aprig al celor 300 familii nobile cari conduc destinele statului maghiar.

D. Fényes Samu, pentru convingerile sale, este un exilat. În această calitate a ținut la Cluj o substanțială conferință despre «Argumentele revizionismului și ipocrizia nobilimii maghiare» în care a arătat că teza maghiară este o cumplită rătăcire și o nesocotire a evoluției istorice. A relevat neadevrurile rostite de D. Bethlen la Londra, a pus în adevărata ei lumină legenda, că Ungurii au fost apărătorii creștinătății împotriva semilunii, a argumentat că între Ungaria și statele succesore nu poate exista nici o legătură decât de ordin economic, — toate acestea fiind cerute de poporul maghiar care trăiește în stare de șerbie.

Aceste gânduri nu pot fi exprimate în Ungaria unde cenzura sugrumă totul. Stăpânii de acolo știu, că în momentul când un regim democrat s'ar instala la fruntea statului, raiul marilor latifundii se isprăvește.

Conferința d-lui Fényes Samu, venerabil bătrân de 72 ani, a produs explicabilă enervare în presa maghiară și a găsit o largă aprobare în rândurile țărănimii maghiare din Ardeal.

Sora lui Gheorghe Coșbuc

Întâmplarea a făcut să întâlnesc în vara anului acestuia, în satul Feldru din Județul Năsăud, pe sora lui Gheorghe Coșbuc, preteasa văduvă Angelina Pop. În casa ei de harnică gospodină, «poetul țărănimii» și-a scris majoritatea poeziilor cari i-au consacrat un loc în literatură, și tot aici Divina Comedie a lui Dante s'a născut a doua oară, pe înțelesul latinilor din orientul cel mai îndepărtat.

Pentru aceasta și pentru faptul că profesorul universitar din București, Vlădescu, i-a ridicat din casă o mulțime de manuscrise, de o incontestabilă valoare, Angelina Pop merită o mână de ajutor, căci își trăiește cei 75 de ani în cumplită mizerie și numai prin ajutorul inimilor caritabile.

Casa Școalelor, diferite edituri, apoi d. Vlădescu și alții, câștigă de pe urma editurii operelor lui Coșbuc frumoase parale. Ce ar fi dacă cel puțin unul dintre aceștia ar suferi de mania de a face un strop de bine?

Cehoslovacii încep să ne cunoască

Din inițiativa voluntarilor ardeleni anul acesta mai multe mii de cehoslovaci, în majoritate frați de arme în legiunile din Rusia și Italia, au venit să se recreeze la noi în țară pe litoralul Mării Negre dela Carmen Sylva.

E pentru prima dată când un număr atât de compact de streini își petrec lunile de vară în România, și asta într-o vreme când trecerea snobilor naționali peste graniță a fost zăgăzuită de regimul devizelor.

Cehoslovacii erau, până în anul acesta, fervenți cercetători ai Adriatiei. Legăturile de prietenie și stăruințele voluntarilor români din Ardeal i-au adus la Marea Neagră în condiții cari pentru ei au echivalat cu o revelație.

Plaja noastră prea este frumoasă pentru ca în viitor cehoslovacii să nu revină în număr sporit. Iată o faptă pentru care Ardealul nu poate decât să se felicite.

CORNELIU ALBU

C A R C U A U R

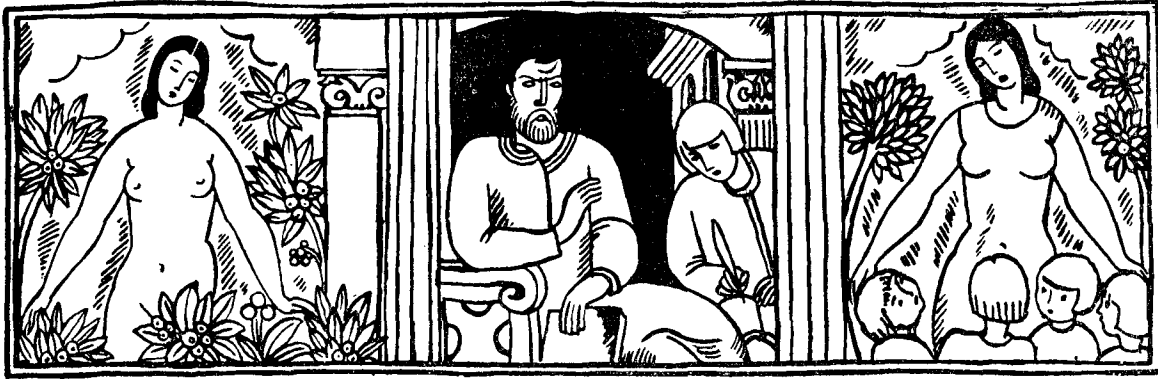
*Pe coarde de tuleu crestăt,
Cum un curcubeu vârgat,
Intomnarea 'n mizguiri
Cîntă 'n roduri nevediri.*

*Din coclauri și din munți
Revin păcurari mărunți.
Bucinînd în lună nouă
Să 'mpărțească pila 'n două.*

*Deschicată de pe pruni
Toamna stărue 'n aluni,
Pe polman la tata 'n mîini
Și 'n pieptare la bătrîni.*

*Cu mîna pe restul stîng
Indemn bivoli cu 'n potîng
Car cu aur încărcat
Horind, să mi-l tragă 'n sat.*

V. COPILU-CHEATRĂ

ESTETICA

Producția noastră literară este considerabilă. Harnicele case de editură aruncă pe piață în fiecare toamnă un stoc apreciabil de volume cari fac cinste unui popor tânăr.

Publicul cilește, fascinat de vitrina coperțelor atrăgătoare. Și-și face judecata lui simplistă asupra valorii operelor citite. Totul e chestie de gust elementar: place ori nu place.

Numai că impresiunea sumară a cititorului nu e fără greș.

Simțim cum lipsește critica nepărtinitoare, care să se exercite paralel cu creațiunea literară. Nu este epocă importantă literară, care să fi fost văduvită de personalitățile predominante ale criticii de teorie înaltă și de judecată necruțătoare.

Brandes, Hippolyte Taine, Emile Faguet, Ferdinand Brunetiere, Lalou sunt nume cari vor trăi în eternitate pentru serviciile literare făcute, alături de marii literați ai vremii lor. La noi Dobrogeanu Gherea și Titu Maiorescu sunt contemporanii unor Eminescu, Vlahuță, Caragiale, Slavici, Delavrancea, Coșbuc, Creangă; amândoi esteticieni de rasă, gânditori, filosofi, logicieni, sociologi.

Lipsa unor condee critice, cari să analizeze valoarea operelor literare dela înălțimea unor criterii durabile și general-valabile, înlăturând impresionismul gusturilor empirice și elementare, se resimte adânc la noi.

Și ai certitudinea, că nu este încă prielnică atmosfera socială pentru odihnitele cercetări estetice. E încă multă tulburare în spirite. Trebuie să se așeze la fund miasmele cari otrăvesc viața publică, pentruca să se treiască interesul pentru subtilele și răbdurile cercetări estetice.

Estetica este disciplină celor mai pretențioase dintre preocupările spirituale ale cuiva.

Am vrea să vină devotații cu dinadinsul ai principilor de estetică, pentruca să purifice atmosfera ceoasă și incertă din câmpul literelor.

În Cluj și Turda apar două reviste de efort remarcabil: Gând Românesc și Pagini Literare. Cu un caracter net literar. Se ciocnesc însă violent pe mărunte și uricioase chestiuni personale. De ce nu s'ar ocupa ele cu această mare chestiune de ordin literar, încercând să atragă spre sferele superioare ale culturii filosofico-estetice vreo câțiva tineri cu înclinațiuni de reverență și complexă investigație pe acest tărâm? Ar fi frumos, ar fi necesar și de acută actualitate. O cultură solidă nu se poate dispensa de studiul esteticii de serioasă pregătire.

HORIA TRANDAFIR

REDACTIONALE.—Numărul de vacanță a fost un bun prilej de a publica sfârșitul unor studii cu continuări ce au durat mult timp. Ne vom strădui să ținem seamă de dorința cititorilor cari cer apariția studiilor în întregime într'un singur număr: rugăm pe dd. colaboratori să facă la fel.

Mai multe articole, bucăți literare, recenzii și cronică, cari n'au încăput în n-rul de față, vor apărea în n-rul de Noemvrie.

Masaryk democratul

Marele sociolog, profesor, gânditor, scriitor și om politic T. G. Masaryk este cel mai ilustru și mai cult cap de stat din lume. Cehoslovacia l-a reales președinte al republicii în cadrul unor impresionante manifestări de bucurie populară. După câte știm, cu toată vârsta de 83 ani Masaryk continuă zi cu zi îndeletnicirea pasionată a cercetării și a scrisului. Și n'a pierdut nicio ocazie să afirme profundul său crez democratic-întemeiat pe una dintre cele mai vaste experiențe și documentări științifice (dovadă: celebra sa operă în două volume: *Russland und Europa*).

În decursul verii acesteia se pare, că în starea sănătății președintelui Masaryk a intervenit o înrăutățire care dă naștere la temeri serioase. Încă în luna Mai s'au ivit tulburări de vedere la ochiul stâng. Peste o lună boala a mai cedat, neavând altă cauză decât vârsta înaintată. Pela mijlocul lunii Iulie facultatea orientării vizuale s'a restabilit în mod simțitor, însă s'au ivit câteva simptome de tulburări la «ramificațiile terminale ale arterelor cari deservesc scoarța emisferei din stânga a creierului» (cum spune comunicatul oficial). Aceste simptome s'au agravat provocând o imobilizare a degetelor dela mâna dreaptă. Pela jumătatea lunii August în trei rânduri s'au repetat mici tulburări în regiunea restrânsă a scoarței cerebrale. Însă nu s'a putut constata nicio tulburare care să amenințe viața președintelui. Facultățile mintale n'au suferit deloc. Plimbările în trăsura de două ori pe zi îi priiesc mult.

Am crezut, că e necesar să dăm aceste informațiuni, pentru a preveni pe cititori.

În mijlocul unei lumi amenințată de haos și desmăt, președintele Masaryk e ideologul și realizatorul cel mai constant și cel mai erudit al democrației.

Iată câteva din cugetările sale: «Iar Isus și adepții săi au crescut într-o țară mică și uitată de lume, din Asia».

«Problema națiunilor și statelor mici este aceeași ca și problema omului mic, umil. De

aceasta e vorba ca valoarea omului, individualitatea umană să fie respectată, fără ca să se ție seamă de deosebirile de mărime materială. Aceasta e sensul și sâmburele marelui mișcări umaniste care caracterizează vremea nouă și se manifestă în socialism, democrație și naționalism. Ideia umanitară modernă recunoaște dreptul celui slab. Aceasta e doar sensul oricărei tendințe spre progres și spre recunoașterea demnității omului. Cel tare își va ajuta întotdeauna singur — protecție celor mai slabi, celor slabi, protecție celor mici și umili, protecție indivizilor, corporațiunilor, claselor, națiunilor și statelor,—asta-i misiunea vremii noi. Pretutindeni cei slabi, cei oprimați și exploatați se unesc — asociația este marea program al vremii noastre...».

«Democrația trebuie să devie convingerea generală, concepția generală a lumii».

Cuvintele marelui democrat Masaryk sună ca un avertisment pentru toată lumea de azi năucită de politicieni improvizați și aventurieri.

Problema filosofică a democrației

Din trei în trei ani se ține câte un congres internațional al filosofilor. În toamna aceasta s'a ținut ultimul la Praga, iar cel viitor este fixat pentru 1937 la Paris. Ce ordine de zi au de obicei aceste congrese ale celei mai pretențioase categorii de cugetători? Nu se prea iese din rutină. Comunicări de subtile teorie asupra cunoștinții. Simțul realităților actuale este isgonit din preocupările savanților de metafizică. S'a întâmplat însă la Praga o abatere interesantă dela linia tradițională. Cehul Emanuel Radl, președintele comitetului organizator a propus, ca ilustra adunare să dezbată însăși tema democrației. Ideea a fost întâmpinată cu o excelentă dispoziție. Francezii și englezii au dezvoltat convingerile lor categorice în favoarea regimului democratic. Cu multă finețe și măsură au apărut ideologia statului corporativ — care crează pentru durate scurte, nu pentru eternitate — în deosebi trei savanți italieni: Bodrero, Orestano, del Vecchio. Printre numele franceze găsim pe acelea prea cunoscute: Joseph Barthélemy, Basch, Parodi, Lavergne, Rougier, Brunschvicg. Rezultatele discuțiunilor? Congresul n'a votat moțiuni. Filosofii nu se grăbesc. S'au tolerat, indiferent de credința politică. Pledoariile magistrale cari au sprijinit sistemul democratic au arătat, că noțiunea de democrație nu e goală de conținut actual, dimpotrivă, încurând vom asista la o foarte viguroasă renaștere democratică.

G. Balș

A murit academicianul G. Balș, membru al Comisiunii monumentelor istorice, regretat de foarte multă lume. G. Balș se distingea înainte de toate printr-o rară modestie. El înțitula studii mari de sute de pagini «Incepături», «Notițe». Era apoi de o probitate și o competență generală recunoscută. Îndeosebi cercetarea arhitecturii vechilor bisericilor a avut în G. Balș un specialist, cum rar se găsește. A făcut studii temeinice asupra stilului din Athos și Bulgaria, și astfel a fost în măsură să aprecieze câtă influență bizantină au construcțiile de biserici și mănăstiri dela noi. Îndeosebi Moldova a format obiectul constant al cercetărilor sale. A luminat epoca lui Ștefan cel Mare cu o migală ce-i era caracteristică: «Bisericile lui Ștefan cel Mare» este volumul tipărit de Comisia Monumentelor Istorice în 1925. Totul l-a interesat de aproape: stilul, materialul, uneltele, pictura, întocmai ca și meșterii timpurilor.

Pe lângă aceste calități de savant, G. Balș se mai remarcase și prin acțiuni de perseverență umanitate. Un omagiu pe care îl-a adus d. dr. Irimescu pe tărâmul profilaxiei tuberculozei.

Un frumos mănunchiu de calități, cari pun pe G. Balș în rândul dintâi al celor mai de seamă figuri intelectuale ale țării.

Școala normală „Andrei Șaguna” din Sibiu

D. prof. univ. Ioan Lupaș a descoperit în arhiva imperială din Viena un document, care preciza, că în 1786 funcționau în Sibiu «Cursuri pedagogice» de câteva luni — cari au continuat cu regularitate până la 1848. Vreo 800 de învățători s'au format la acele cursuri. În 1853 mitropolitul Șaguna dă avânt nou cursurilor, creind o secție independentă, pe lângă secția teologică; la început cursul pedagogic era de un an, din 1872 de 2 ani, din 1881 de trei ani, iar din 1907 de patru ani. Acum s'a pus la Sibiu piatra fundamentală a unei importante clădiri în cadrul unor frumoase festivități. Școala care a început să existe la doi ani după revoluția lui Horia, a avut un trecut de mare avânt pedagogic. Printre dascălii ei dinainte de Unire, au o faimă bine întemeiată următoarele personalități didactice: Ioan Popescu, Daniil Barcianu, Dumitru Comșa, Petru Șpan, Nicolae Popea, dr. Ilarion Pușcariu, Gh. Dima, dr. Vasile Bologa, dr. Pavel Roșca, Onisifor Ghibu.

Cine va fi succesorul lui Gh. Bogdan-Dulcă?

Gh. Bogdan Duică ne-a părăsit înainte de vreme. Răposatul bibliofil nu făcea un secret din intențiunile sale de viitor. Spunea, că de abia așteaptă să împlinească limita de vârstă, pentru a se retrage imediat din învățământ și a se stabili în Sibiu unde de câțiva ani își construia o vilă. Spera să găsească în Sibiu un mediu tihnă de liniște la bătrânețe pentru continuarea laborioasei sale activități de istoriograf literar. Însă ceea ce niciodată nu i-a îngăduit soarta: tihna desăvârșită, scutită de privațiuni și agitațiuni, era să i se acorde acum la bătrânețe? Destinul a fost consecvent... În ultimii ani pare că-și recăștigase vigoarea fizică, dedea dovezi de sprinteneală. E sigur, însă că vrâsta sa cuprindea o plină tinerețe sufletească. Nu sunt două luni decând ne destăinuia planul viitorului apropiat de a se așeza la Sibiu deîndatăce atinge anii

legali de a putea renunța la catedră. Și ne-a adăos textual: — «sunt acum tineri cu studii serioase, cari îmi pot lua locul. Mă gândesc și la d. Ion Breazu, colaboratorul dv.» «Societatea de mâine» ar fi încântată dacă d-lui Ion Breazu, care a fost timp de opt ani secretarul nostru de redacție și a făcut temeinice studii în țară și străinătate de critică și istorie literară, i-ar reveni catedra ocupată până ieri de regretatul Moș Duică la Universitatea din Cluj.

Schimbări în politica externă

Tenacitatea cu care o seamă de state, în frunte cu Cehoslovacia, vor să obțină garanții internaționale pentru asigurarea independenței Austriei, se pare că-și dă roadele. E vorba chiar, ca în caz de pericol (invazie germană) câteva state să se oblige a interveni cu forța armată. E barată astfel orice încercare de penetrație hitleristă? Se pare, că da. Hitlerismul, după cum observă *L'Europe Centrale* din Praga, a avut minunatul efect, că a pus pe toată lumea în gardă iscodind măsurile de apărare din bună vreme. De altfel în întreaga politică europeană se observă desprinzându-se câteva aspecte extrem de interesante. Întâiu de toate Anglia duce o manifestă campanie împotriva Germaniei în jurul căreia vrea să tragă un adevărat cordon sanitar. Anglia declară, că frontiera ei este la Rin... Italia pierde din frivolitatea gesturilor favorabile ungurilor și germanilor, e tot mai socotită în atitudini, leagă raporturi tot mai strânse cu Franța. Îndepărtarea Italiei de Ungaria și Germania e de natură să dea o lovitură de grație revizionismului. Mișcarea iarăș perspective frumoase la orizont?

În favoarea socialdemocrației

Sguduitoria dramă prin care a trecut Austria și mândra ei capitală Viena a impresionat adânc toată lumea. Cea mai cruntă dintre ororile comise a fost războiul intern declarat socialiştilor de către micul potentat Dollfuss, asasinat tot de reacționari. Anglia și Franța își dau seama de marea forță morală a socialismului austriac, de aceea și-au permis să sfătuiască în mod public guvernul Schuschnigg ca să cadă la pace cu socialdemocrației. Acest apel este profund caracteristic. Nu numai, că socialismul s'a dovedit inexpugnabil în teribilul mael de patru zile organizat de asasinii din Februarie, dar i s'au recunoscut puterile creatoare de o civilizație ce numai într'un vis îndepărtat li se părea realizabilă chiar și celor mai veritabili dintre gânditorii pacifiști. Reabilitatea și reîncadrarea socialiştilor în viața de stat a Austriei este unica formulă cu adevărat salvatoare și asigurătoare de pace pentru sbuciumata și tână republică.

Declarațiile abatelui Hlinka

Cunoscutul conducător al slovacilor preotul Hlinka trezise atâtea nedumeriri prin neînduplecata sa luptă în favoarea autonomiei Slovaciei. De aici tot felul de interpretări, cari dedeau a înțelege, că unitatea statului cehoslovac este pusă în discuție prin întransigența autonomistă a înflăcăratului popă Hlinka. Pentru a spulbera orice îndoieli asupra caracterului adevărat al politicii sale, părintele Hlinka a crezut necesar să-și fixeze conduita făcând câteva declarații categorice, publicate în *L'Europe Centrale*; între altele Hlinka a spus: «unica aspirație (a slovacilor) este să garanteze în chip definitiv viitorul Cehoslovaciei și poporației

sale...» Cât mă privește, eu am înțeles totdeauna și am simțit, că locul slovacilor este lângă cehii Cehoslovaciei... «poporul slovac cu 78% catolici, este adversar al oricărei modificări de frontieră; el este gata a lupta până la ultima picătură de sânge cot la cot cu cehii, pentru indivizibilitatea și integritatea Cehoslovaciei». Sunt prea lămurite aceste declarații categorice decât ca să se mai poată inventa bănuiele în sarcina energicului abate Hlinka în dauna unității patriei sale. Dealtfel abatele Hlinka și-a serbat aniversarea vrăstei de 70 ani întrunind elogiile unanime în Cehoslovacia,

Donațiunea domnului dr Eugen Nicoră

D. dr. Eugen Nicoră președintele Astrei și directorul spitalului din Reghin, era cunoscut de mult ca un om de inimă, muncitor și devotat chestiunilor de interes public. Pentru despărțământul Astrei de acolo a activat fără preget mulți ani de zile. Acum decurând d. dr. Nicoră s'a hotărât să dăruiască spitalul, care era proprietatea sa particulară, împreună cu grădina și toate clădirile dependente, episcopiei ortodoxe din Cluj cu scopul de a se da burse elevilor săraci din regiune ca să poată continua studiile la școli mai înalte. Donațiunea aceasta, care este o mare avere, pentru un scop cultural, a făcut deosebită impresiune și toată lumea a lădat o faptă atât de bună.

Ungaria, țara proprietății feudale

Împotriva tuturor marilor reforme, cari au schimbat fața lucrurilor în toate statele din Europa, fie în domeniul proprietății, fie în ceea ce privește lărgirea drepturilor cetățenești, Ungaria s'a menținut recalcitrantă, conservatoare, militaristă, feudală. Sistemul capitalist-militarist al clasei aristocratice continuă să se mențină. Nici reformă agrară, nici vot universal, nici altfel de democratizare nu deranjează clasa posesoare în acest cuib al feudalității.

Potrivit unei statistici pe care o publică Zentay Derzö referitoare la starea proprietății ungare în anii 1925—1933, știm acum că mai există și azi proprietăți mai mari de 1000 jugăre cadastrale pe o suprafață de 3,778,567 j. (dintre cari unele moșii de peste 3000 j. c. au o întindere de 2,985,177 j.).

Iată natura acelor moșii:

822.162 iugăre sunt declarate fidei-comisuri, adică moșii ce nu se pot vinde decât printr'o scutiniță specială a guvernului și a parlamentului, și sunt în stăpânirea a 53 de proprietari.

Pământul Ungariei este stăpânit de următorii proprietari (notăm aici numai pe proprietari cari au peste 3000 jug. cad. N. R.):

Statul are 294.093 iugăre.

Primăriile urbane au 338.558 iugăre.

Comunitățile și posesoratele au 55.363 iugăre.

Trei întreprinderi au 45.939 iugăre, iar două societăți de îndeignire 9.706 iugăre.

Trei Habsburgi au 93.851 iugăre.

Latifundiile de peste 3000 de iugăre ale bisericilor catolice reprezintă un total de 846.729 iugăre.

Latifundiile a 152 magnați reprezintă 1.599.190 iugăre.

22 nemeși au 99.514 iugăre.

16 burhexi au 60.980.

În tabloul acesta nu figurează primăriile,

bisericile, etc. ale căror proprietari nu ating unitatea de măsură de 3000 iugăre. Deci biserica rom. cat. n'are numai cele 846.729 iugăre arătate aci.

„Biblioteca ziaristică”

Editarea unei biblioteci sistematice, care să desgroape trecutul atât de important al presei românești din ținuturile ardeleni și bănățene și să evoce figurile proeminente ale gazetăriei, este una dintre cele mai frumoașe realizări ale Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat.

Sindicatul a tipărit deja două almanahuri și patru numere din «Biblioteca ziaristică». Una dintre broșuri este scrisă de distinsul publicist ardelen d. Ion Mateiu prof. universitar, și pune în lumină puternică personalitatea profesorului și ziaristului Ion Al. Lapedatu, tatăl d-lor Alex. și Ion Lapedatu — frunțași azi între figurile reprezentative ale României. Cât de izbită este broșura d-lui Ion Mateiu, ne-o dovedesc și aceste câteva rânduri pe cari d. I. I. Lapedatu le adresează autorului:

«București 7 Febr. 914. Iubite Domnule Mateiu, Broșura trimisă a fost pentru mine o surpriză neașteptată. Celirea ei mi-a cauzat emoțiuni profunde, pe care nu le voi uita niciodată. Ți-ai dat atâta osteneală, ai scris cu atâta căldură și cu atâta arănt frumoasele d-tale pagini, încât ai răsplătit desigur, toată truda vieții bietului mucenic al condeiului, care de 55 ani își doarme somnul de veci în cimitirul dela Brașov. Așa se vede, că mai sunt încă în Ardeal oameni, cari trăiesc prin gândiri bune. Îți trimiț toată recunoștința și gratitudinea» I. I. Lapedatu».

Planurile ascunse poloneze

Declarațiile Poloniei la Geneva, în sensul căora refuză să aplice niște clauze ale tratatului de pace (privitoare la tratamentul minorităților) au stârnit nedumerire și au dat pe față anume combinațiuni ținute în mare secret. Polonia ieșită din acorduri internaționale, renăscută ca pasărea Phönix din cenușe, se întoarce cu brutalitate împotriva creatorilor independenței sale. E un plan diabolic pus la cale de ani de zile cu Germania absolutistă și hitleristă. E o ade-vărată căldășie, o conspirație evidentă polono-germano-ungară, împotriva democrațiilor. Ieșirea poloneză e o sfidare a bunului simț, un salt în necunoscut, un semn precis de anarhie morală, o încercare de autarhie hazardată, o imensă greșală a oligarhiei trufase și inconștiente; Polonia își face de cap, uită tot, riscă tot. Vasăzică Polonia cere mână liberă ca să impileze nenorocitele naționalități cu sălbătăcie șovină. Cum de a putut aluneca pe panta asta regimul Beck cu asentimentul mareșalului Pilsudski—este un mister.

Numai oligarhiile oarbe ale gleahtei asupritoare sunt capabile de atâta miopie politică. Până unde va decădea alianța reac-tiunilor polono-germano-maghiară?

Viața și opera lui C. Dimitrescu-Iași

Volumul omagial care ne dă pentru întâia oară amănunte mai complete despre viața eruditului filosof C. Dimitrescu-I și, și inserează cea mai esențială parte a studiilor,

discursurilor și articolelor sale, este una dintre cărțile de sea. a ale anului 1934. E tipărit în atelierele Socec în vara aceasta și costă 200 lei — un preț puțin accesibil pentru biata noastră intelectualitate, care în marea ei majoritate se sbate în incertitudinea zilei de mâine. Atragem însă atențiunea tuturor spiritelor culte asupra acestei remarcabile opere, extrem de instructive, care trebuie să fructifice încă gândirea românească pentru o lungă perioadă de vreme de aci înainte. Studiul contrastelor sociale, punerea în lumină intensivă a luptei dintre capital și muncă, necesitatea de a acționa în favoarea claselor de jos, vor înrăuri larg și binefăcător sufletul generației care se ridică și căreia îi stă la inimă grija propășirii popo-rului nostru.

Recolta abundentă a fructelor

Marea bogăție a recoltei de fructe a îndemnat autoritatea de stat să acționeze în două direcțiuni: a) prin organizarea săptămânii fructelor să deștepte un interes general intern față de consumul avantajos al fructelor; b) să înceapă o propagandă peste granițe pentru recolta românească și să determine cumpărări pe piața noastră. Este un început bun pe acest teren. Și n'ar trebui ca eforturile să adoarmă mâine-poi-mâine, ci să se asigure o continuitate, care, în anii buni, să fie de folos intensiv pentru popor.

Multe lacune s'au evidențiat dintr'o dată. Dela micii proprietari rurali, cu grădini modeste, nu se poate strânge recolta, pentru că nu există încă o modalitate eficace în această privință. Cantități enorme vor rămânea în eternitate lipsite de orice putință de valorificare. Trebuie să uscătorii în centre diferite și la îndemâna populației.

Numai un sistem strâns și permanent poate umplea golurile.

E însă pregătit aparatul de stat pentru atari prevederi? Sunt multe de spus și aici. Administrația e datoare să lucreze după planuri durabile.

Epigrame

Dascălului Someșan — Borgo

Prund

După nume-i Someșan
Bun român și bun creștin;
De-ar fi Someșul de vin
I-ar seca 'ntr'un singur an.

* * *

Aceluiș, după ce a încercat să-mi serie și dânsul o epigramă

El o lampă a cerut
Și să serie a 'nceput.
Vă rog să nu-i puneți vina —
Ii lipsește doar lumina.

* * *

Unui ofițer superior din Lugoj

N'am picioare 'npintenate
Să-mi sun versuri cadențate:
Eu în toate sunt civil —
Manieră, gând și stil.

* * *

Aceluiș, pentru epigrama slabă, scrisă în două strofe

Cetindu-ți epigrama
Oricine își dă seama
Că e un contrast strident
Între tresă și talent.

* * *

Epigramistului M. Ar. Dan-Timișoara

La pahare.
E mai tare, —
In vers,
Invers.

C. MIU-LERCA

Dihania apocaliptică

Socialistul M. Gh. Bujor publică în «Cu-vântul liber» o inspirată și infricosetoare descriere a temniței Doftana. Iată câteva aspecte ale «dihaniei» faraonice:

«Când privești la materialul acesta imens — la formidabila pietrărie, la fierăria, zincul, cimentul, nisipul și varul înghițit, la groasele și grelele uși de stejar, la scândurile masive de stejar sau de brad ale scăriilor și coperișului, la întinderea acestui acoperiș de olane, la biserica din mijlocul ei zugrăvită de Grigorescu, gândul te duce fără voie spre timpurile faraonice. Numai într-o vreme de mare bogăție a risipitorilor stăpâni și de lucie sărăcie a maselor exploatate și robite, se putea îngrămădi aci, pe cărările deabia des-fundate, uriașă cantitate de material, prefăcut în satanică unealtă de tortură.

«Dar impresia de trăinicie granitică e numai aparentă.

«Calcaroasa piatră de construcție a fost așezată pe mușchi. În golul format de cele două laturi exterioare, s'a turnat umplutură. De mult pereții s'au brăzdat de crăpături adânci, și nu puțin din ei, chiar zidurile de centură, în decursul vremii, s'au prăbușit. «Lespezile» bordurilor sau diferitelor scări, făcute din nisip și ciment, sunt măcinate și dislocate de ploii și intemperii. Pardoseala de ciment se coscovește și crapă. Hardughia întreagă pâraie din încheieturi. Iar într'un târziu, savanții arhitecți și ingineri oficiali, tot dând peste numeroasele deplasări și afundări, au băgat înșfășit de seamă și au adus la cunoștința autorităților uluite — mândre altă dată de odrasla lor — că deșirata hardughie stă poponeț pe un teren fugător...

«În acest demăsurat cavou zidit la supra-față, mișună printre făpturile vii, ca în mormintele subpământene, printre cadavre, viermii, tot soiul de gândaci, ploșnițe, pă-duchi, molii, urechelnice, șoareci, șobolani, broaște; lilieci îi dau târcoale, iar bufnițele îi cântă simbolicul imn.

PE STRADĂ

**IN
BIROURI**

**IN
TRAMVAIE**

**IN
FAMILIE**

TOATA LUMEA DISCUTA CĂ IN
NOUL PLAN AL
LOTERIEI DE STAT

POSESORUL UNUI SINGUR LOZ
ARE 5 ȘANSE
DE A CAȘTIGA MILIONUL
LA FIECARE CLASA ȘI

17 ȘANSE
IN CURSUL LOTERIEI INTREGI

NOULE LOZURI AU FOST PUSE IN
VANZARE IN TOATA ȚARA

Cumpărați-vă lozuri!

LOTERIA DE STAT

PRIMA TRAGERE la
15 NOEMBRIE

*cu trageri fixe la
15 ale fiecărei luni*

